

ÇEK KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİK ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Özdamar

ÖZET

Bu çalışmada, Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. 26.02.2003 tarihinde kabul edilen 4814 sayılı Kanun, hukuk kamuoyunu uzun süre meşgul eden değişiklikleri yapmıştır. Oldukça köklü hükümler getiren bu düzenlemeyle hem çek hem de çekle yapılan takipler ve buna bağlı olarak bir çok kurum yenilenmiştir. Çalışmada Çek Kanunu hakkında kısa bilgi verildikten sonra, yapılan değişikliği hazırlayan süreç incelenmiştir. Esas olarak yeni Kanunda getirilen düzenlemeler, eski hükümler ve doktrindeki eleştiriler de göz önüne alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Çek Kanun Değişiklikler

I. ZUSAMMENFASSUNG

In der vorliegenden Arbeit wird das Gesetz über die Änderung des Scheckgesetzes von 26.02.2003 (Gesetznr. 4814) kritisiert. Die neuen Änderungen basieren sich auf die jahrelange Praxis des Scheckgesetzes, woraus zu resultieren war, dass es nicht mehr imstande war, den Bedürfnissen eines funktionierenden Deviesenmarktes zu entsprechen. Schliesslich berücksichtigte der Gesetzgeber die laute Kritik aus der Praxis und der Theori. Die Änderungen im Scheckgesetz sind so gründlich, dass man sie schon im ersten Blick als eine Reform betrachten kann. Es wurden vor allem die gesetzlichen Elemente des Schecks sowie das Verfahren auf Zwangsvollstreckung wegen ungedecktes Schecks grundlegend geändert. Darüber hinaus wurden neue Institutionen eingeführt, die dem Scheckgesetz bisher fremd waren. Im folgenden wird zuerst einen Überblick über das Scheckgesetz sowie über den Prozess gegeben, der zu seiner Reform geführt hat. Danach werden die Änderungen und die neuen Institutionen sowohl aus der Sicht der Theori wie auch aus derjenigen der Praxis detailliert dargelegt.

II. Schlagwörter

Scheck Gesetz Änderungen

I. ÇEK KANUNUNUN TARİHÇESİ, GENEL YAPISI ve ÖZELLİKLERİ

Genel özellikleri itibariyle hukuki yönden havale, iktisadi açıdan ödeme aracı niteliğinde olan çek esas olarak Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiştir. Ancak çekin karşılıksız çıkması halinde hamillerin tam olarak korunamaması ve keşidecinin nasıl cezalandırılacağı hususlarındaki sorunlar ayrı bir Çek Kanunu çalışmalarını hızlandırmıştır¹. Bu dönemde karşılıksız çekler TBMM'nin yorumuyla dolandırıcılık olarak nitelendirilmiş ve TCK'nın ilgili hükümlerine göre cezalandırılmıştır². Bu gelişmeler ışığında Çek Kanununun amacı, bu sıkıntıları gidermek ve çek suçları için cezai hükümler getirmek olarak tespit edilebilir³.

3167 sayılı Çek Kanununun temeli olan Hükümet Tasarısı esas anlamda Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsünün oluşturduğu Taslağa⁴ göre hazırlanmıştır⁵. Çek Kanunu 03.04.1985 tarih ve 18714 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Kanunun 1, 2, 4, 5 ve 16. maddeleri ile geçici maddesi yayın tarihinde, diğer maddelerinin ise 6 ay sonra yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir.

Çek Kanunu, Türk Ticaret Kanununa göre hem yeni tarihli hem de özel nitelikte olduğundan öncelikle uygulanır, ancak bu özel düzenlemede hüküm bulunmaması halinde genel hüküm niteliğinde Türk Ticaret Kanununun çekle ilgili kuralları esas alınır. Bu husus Çek Kanununun 1/II. maddesinde “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır*” şeklinde ifade edilmiştir.

Çek Kanunu öncelikle çekin unsurlarına eklemeler yapmış ve muhatabın sorumluluğunu düzenlemiştir. Daha sonra çekin nasıl ödeneceğini ve karşılığının olmaması halinde hamilin, muhatabın hakları

¹ * Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Asistanı.

REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Bası, Ankara Haziran 2003, sh. 13, (çek); **DONAY, Süheyl**, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli 1990, sh. 102 vd.; **ÖZTAN, Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, II. Bası, Ankara 1997, sh. 1064; **GÖLE, Celal**, Çek Hukuku, Ankara 1989, sh. 2, (çek).

² **REİSOĞLU (çek)**, sh. 13-14.

³ Kanunun genel gerekçesinde özetle, “*Hazırlanan Tasarı ile Ticaret Kanununda çekle ilgili olarak yer alan prensipler güçlendirilirken, çek hamillerinin korunması hususunda çek keşide edenlere ve bankalara mükellefiyetler getirilmektedir. Ayrıca karşılıksız çek keşide edenler yönünden bu kanun tasarısı ile caydırıcı olabilecek cezai müeyyideler getirilmekte ve konulan esaslara aykırı hareket edenlerin fiillerinin cezasız kalmaması göz önünde tutulmuş bulunmaktadır*”, **REİSOĞLU (çek)**, sh. 14, dñn., 8.

⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu, Batider, Aralık 1981, C. XI, Özel Sayı).

⁵ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 14.

düzenlenmiştir. Son olarak çek suçlarına hangi cezaların verileceği belirtilmiştir.

Uygulamada Çek Kanunundan dolayı bir çok problem çıkmış ve özellikle çek suçlarının tanımlanması ve cezalandırılması bunları azaltmamış aksine ekonomik krizlere paralel olarak artmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla bir çok yeni tasarı hazırlanmış ve 1993 yılında 3863 sayılı Kanunla bazı çözümler üretilmiştir. Karşılıksız çek keşide etme suçu konusunda açılan dava sayısının yargı hayatımızı rahatsız edecek boyutlara gelmesi Adalet Bakanlığını sürekli yeni arayışlara itmiştir⁶.

II. DEĞİŞİKLİĞİ GEREKTİREN NEDENLER

3167 sayılı Çek Yasasının uygulanması büyük sorunlara neden olmuş ve hazırlanan ilk değişiklik tasarısı 1998 yılında Hükümet tarafından Meclise sevk edilmiştir. Tasarının genel gerekçesinde “3167 sayılı Yasanın zaman içinde uygulanmasında, bir kısım hükümlerinin yetersiz kalmasından kaynaklanan aksamalar, eksiklikler ve yanlışlıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle karşılıksız keşide edenlerle ilgili soruşturma ve kovuşturmanın uzaması karşılıksız çek keşide edenleri cesaretlendirmiş, hatta bu gecikme onlara haksız kazanç ve yarar da sağlamıştır” denilmiştir. Bununla ilgili olarak 1986 yılında 10.644 olan çek ile ilgili davanın 1996 yılında 152.029’a ulaştığı belirtilmiştir⁷. Uygulamadaki bu sorunların ortaya çıkardığı ihtiyaç, Kanunda değişiklik yapılmasını gündeme getirmiştir.

Çek Kanununun değiştirilmesinin ikinci nedeni Anayasada yapılan değişikliktir. Yaklaşık kırk yıldır gündemimizde olan Avrupa Birliği, bütün sistemlerimizde olduğu gibi hukuk sistemimizde de çeşitli dönemlerde düzenleme yapılmasına neden olmuştur. Bununla ilgili olarak 2001 yılında, İnsan Hakları Sözleşmesinin 4. Protokolünde yer alan hüküm Anayasanın 38. maddesine konulmuştur⁸.

Bu değişikliğin temelini oluşturan 16.09.1963 tarihli Ek Protokolde “hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılmaz” hükmü vardır. Söz konusu düzenlemeye paralel olarak 03.10.2001 tarih ve 4709

⁶ **KARAYALÇIN, Yaşar**, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002, sh. 1.

⁷ **REİSOĞLU, Seza**, “Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek”, Bankacılar Dergisi 2003, Sa. 44, sh. 3 (Reisoğlu, değişiklikler).

⁸ **SANCAR, Türkân**, “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında “Ekonomik Suça Ekonomik Ceza” Söylemi”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002, sh. 4.

sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunun 15. maddesiyle Anayasanın 38. maddesine “hiç kimse, yalnız sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” hükmü getirilmiştir⁹.

Bu değişiklikten sonra Çek Kanununun 16. maddesindeki karşılıksız çek keşide edenler hakkında hapis cezasının Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak bu konu 01.12.2001 tarihinde yapılan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu”nda tartışılmıştır. Burada ortaya çıkan sonuç, karşılıksız çek keşide etme suçuna uygulanan hapis cezasının Anayasanın 38. maddesi kapsamında olmadığıdır¹⁰. Hatta sempozyumda bu görüş üzerinde konsensus sağlanmıştır. Kanımca da Çek Kanununda değişiklikten önce yer alan hapis cezası, sözleşmeden kaynaklanan bir borcun ifa edilmemesi nedeniyle hürriyetinden mahrum bırakılmaz kuralına aykırı değildir. Zira hapis cezası sözleşmeden kaynaklanan borcun ödenmemesine değil, kıymetli evrak olması nedeniyle güvenli bir senet olan çekin karşılıksız çıkması nedeniyle uygulanmıştır.

Anayasanın değiştirilmesinden sonra uygulamada ilginç sıkıntılar baş göstermiştir. Bu dönemde hakimler Çek Kanununun Anayasaya aykırı hale geldiğini düşünerek hareket etmemiş ve Çek Kanununa muhalefet nedeniyle oluşan suçlar, özellikle ÇK md. 16’daki hapis cezası hakkında karar vermemişlerdir. Bu arada yerel mahkemeler Çek Kanununun muhtelif maddelerinin Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğunu belirtip Anayasa Mahkemesinde iptal davaları açmışlardır. Yargıtay 10. Ceza Dairesinin de önüne gelen çek suçlarıyla alakalı bir dosya hakkında uyum yasası çıkarılıncaya kadar bekletme kararı alması, uygulamanın önünü iyice tıkamıştır. Bu karara Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının yaptığı itirazı da Ceza Genel Kurulu reddetmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu bu kararında¹¹ şu değerlendirmeyi yapmıştır: “*Kambiyo senedi niteliğinde bir çek keşide edilmesi her iki tarafa borç yükleyen bir akitir.*

⁹ SANCAR, sh. 4.

¹⁰ Bu konuda bkz. AKILLIOĞLU, Tekin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 4 No’lu Protokol 1. Maddeye Göre “Borç İçin Hapis Yasağı” Kuralı , AİHS ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü) Ankara 2001, sh. 5 vd.; FEYZİOĞLU, Metin, Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması-Anayasa ve Ceza Hukukları Açısından Bir İnceleme, aynı sempozyum, sh. 16 vd.

¹¹ YCGK., 20.11.2001 T., E. 2001/10-249, K.2001/257 (YKD., C.28, Sa. 1, Ocak 2002, sh. 115-121).

Dolayısıyla karşılıksız çek keşide etmek suçu iradi olarak düzenlenen çekin bankaya ibrazında oluşan, yaptırımı özgürlüğü bağlayıcı ceza olan ve objektif sorumluluk esasına dayanan bir suç olduğundan, Anayasa'nın 38. maddesinin 9 (8). fıkrasındaki kuralla çelişmektedir.....Üst norm olan ve lehe bulunan Anayasa hükmü ile çelişen bir kuralın uygulanabilirliğinden söz edilmesine olanak bulunmadığından, çelişkiyi gideren yeni bir yasal düzenleme yapılmasının beklenilmesinde ve buna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır". Bu karar nedeniyle çekle işlenen suçların yargılaması durmuş ve dosyalar yerel mahkemelerde birikmeye başlamıştır.

Aynı dönemde Anayasa Mahkemesine yapılan iptal başvurularından biri hakkında mahkeme red kararı vermiştir¹². Sandıklı Sulh Ceza Mahkemesinin yaptığı başvuruda Çek Kanununun 13. maddesinin Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğu ve bu nedenle iptal edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi 22.01.2003 tarihinde, 13. maddedeki hükmün para cezasına ilişkin olması nedeniyle iptal başvurusunu reddetmiştir¹³.

Çek Kanununda karşılıksız çeki hapis cezası öngören 16. maddenin Anayasaya aykırılığını ileri sürerek iptal istemi Vezirköprü Asliye Ceza Mahkemesi tarafından yapılmıştır. Yerel Mahkeme yaptığı başvuruda özetle şu hususları belirtmiştir: "3167 sayılı Yasa'nın 16/1 maddesi "ibraz süresi önce 4. maddeye göre ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar..." şeklindedir.

Anayasa'nın 3.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Yasa ile değişik 38/8. maddesi ve fıkrası "Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz" şeklindedir.

Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre çek bir tedavül aracıdır. Bu bağlamda çek, sözleşmenin kendisi olmamasına karşın düzenlenmesine neden olan bir sözleşmenin varlığı da mutlaktır. Alım-satım, bağışlama, ödünç verme,vb. bir sözleşme sonrası borçlunun edinimine karşılık olmak üzere düzenlenir. Çek sözleşme nedeni ile vardır. Çek karşılıksız çıktığında aslında keşideci sözleşmeden kaynaklanan edimini yerine getirmemiş olmaktadır. Karşılıksız çek düzenleyen kişi gerçekte, arka planda edimini yerine getirmediği için 3167 sayılı Yasa'nın 16/1.

¹² <http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/İPTALİTİRAZ/K2003/K2003-5.htm>.

¹³ Resmi Gazete tarih 08.04.2003, sayı 25073.

maddesinde tanımlanan suçu işlemiş olmaktadır. Bu suçun cezası hürriyeti bağlayıcıdır. Anayasa'nın değişik 38/8. madde ve fıkrası sözleşmeden doğan yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde borçlunun özgürlüğünden alıkonulamayacağını hüküm altına almasına nazaran 3167 sayılı Yasa'nın 16/1 maddesi Anayasa'ya aykırıdır” demektedir.

Anayasa Mahkemesi yapılan bu başvuruyu incelemiş ve Başkan Vekili Haşim Kılıç'ın muhalefetine rağmen oy çokluğuyla itirazı reddetmiş ve Çek Kanununun 16. maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına 11.12.2002 tarihinde karar vermiştir¹⁴. Yüce Mahkemenin bu kararına rağmen yeni

¹⁴ Anayasa Mahkemesinin E. 2002/165, 2002/195 sayılı Kararının gerekçesi şu şekildedir: “İtiraz başvurusunda, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre çekin, kambiyo senedi olduğu, alım satım veya alacak-borç sözleşmesi gereğince ödeme vasıtası olarak kullanıldığı, taraflarca varılan hür irade sonucunda ve sözleşmenin sonucu olarak keşide edildiği, akdedilen sözleşme hükümlerine göre borçlunun belirlenen tarihte yazılı miktarı çek hamiline veya cirantalara ödeme yükümlülüğü altına girdiği, yasada öngörülen hapis cezasının sözleşmeden kaynaklandığı, kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı bu nedenle kuralın, Anayasa'nın 2., 11. ve 38. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür:

Kuralın iptali istemiyle daha önce Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru hakkında 26.2.1995 günlü, E: 1999/18, K:1999/50 sayı ile itiraz isteminin reddine karar verilmiş ve bu kararın Anayasa'nın 152. maddesinin son fıkrası uyarınca 15.11.1997 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren 10 yıllık süre geçmemiş ise de, başvuru kararının dayanağını oluşturan Anayasa kuralının değişikliğe uğradığı gözetilerek yasaklanan süre içinde yeniden iptal için başvuruda bulunulabileceği kanaatine varılmıştır.

3167 sayılı Yasa'nın 16. maddesinin gerekçesinde, “Karşılıksız Çekler hakkında ilgili kanunlarda özel ceza hükümleri bulunmakta, karşılıksız çek keşide edenler Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılık suçunu müeyyide altına alan 503 üncü maddesine göre cezalandırılmaktadırlar. Ancak, dolandırıcılık suçunun unsurlarının karşılıksız çıkan her çek yönünden tespiti mümkün olmadığından, bu şekilde çek keşide edenlerin bir kısmının cezasız kalması gibi durumlar ortaya çıkmakta, bu durum çekte olan güveni sarsmaktadır.

Bu sebeple on yedinci maddede karşılıksız çek keşide eden kişilerle çekleri bilerek ciro edenler yönünden müstakil bir müeyyide getirilmiş, muhatap bankaya süresi içinde ibraz edildiğinde ödenmeyen her türlü çek keşidecisinin cezalandırılması öngörülmüştür. Ancak bu eylemlerden dolayı kovuşturma yapılması çek hamilinin şikayetine bağlı kılınmış, ayrıca kanunda belirtilen belli müddet içinde hamilin zararının karşılanmış olması dışında şikayet hakkının doğmayacağı hususu iyi niyetli keşideciler yönünden belirtilmiştir. Diğer taraftan şikayetten vazgeçmenin hükümden sonra dahi geçerli olacağı bu halde hükmün icrasından ve cezanın neticelerinden sarfinazar olunacağı belirtilmiştir.

Tasarıda yer alan geçici 1. madde ile, Kanun'un yürürlük tarihini takip eden onbeş gün içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan tutar ile gecikme faizi ve tazminatı

Kanununda karşılıksız çeke doğrudan hapis cezası kaldırılmış, ancak aynı suçun tekrarı halinde hapis cezası öngörülmüştür.

Yukarıdaki gelişmeler neticesinde Çek Kanununda değişiklik yapmak zorunlu hale gelmiştir. Bu amaçla oluşturulan komisyon çalışmalarına hız vermiş ve Kanun Taslağı hazırlanmıştır. Bu Taslak kamuoyunun görüşüne sunulmuştur. Bu dönemde çeşitli sempozyumlar düzenlenerek öğretinin Taslak hakkındaki düşüncelerini açıklaması sağlanmıştır¹⁵. Bu tartışmalar neticesinde olgunlaşan metin 11.02.2002 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne sunulmuştur. Tasarı 16.04.2002 tarihinde

hamil adına muhatap bankaya yatan keşideciler yönünden takibat yapılamayacağı, açılmış davaların düşürüleceği, mahkumiyet hükümlerinin ise infazına yer olmadığına karar verileceği hükmü getirilmiş bulunmaktadır” denilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce bankaya ibraz edildiğinde yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kimseye hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüş, mahkemenin, ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar vereceği, bu kararın bütün bankalara duyurulmak üzere T.C. Merkez Bankası'na bildirileceği belirtilmiştir.

Anayasa'nın 38. maddesine eklenen sekizinci fıkrada, hiç kimsenin, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı öngörülmüş, maddenin gerekçesinde de, "... 4 nolu protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiştir. Sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır ..." denilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Hatur senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehtar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır.

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir.

Adalet Komisyonuna sevk edilmiştir. Komisyon raporunu 28.05.2002 tarihinde TBMM Başkanlığına sunmuştur. Bu arada milletvekili seçimi öne alınmış ve Tasarı meclisten geçememiştir. Kasım 2002 seçimlerinden sonra yeni gelen hükümet anılan Tasarıyı birkaç küçük değişiklikten sonra 20.01.2003 tarihinde “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarı” ismiyle TBMM’ne sevk etmiştir¹⁶. Söz konusu Tasarı 26.02.2003 tarihinde Meclisten geçerek Kanunlaşmış ve 08.03.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

III. 26.02.2003 TARİH ve 4814 SAYILI KANUNLA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

A) BANKALARIN SORUMLULUĞU

Değişiklik Kanunu toplam on dokuz maddeden oluşmaktadır. İlk madde “Sorumluluk” başlığıyla bankaların sorumluluğunu düzenlemektedir. Çek Kanunu’nun ikinci maddesini değiştiren bu hükme göre; bankalar, çek hesabı açarken müşterisinin buna engel bir durumunun olup olmadığını Merkez Bankasının dokuzuncu maddeye göre yaptığı bildirimlerden araştırmak zorundadırlar. Bu eski metinde

Bu nedenlerle kural, Anayasa’nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamıştır.
<http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/İPTALİTİRAZ/K2003/K2003-5.htm>.

¹⁵ Ankara’daki ilk Sempozyum 01.12.2001 tarihinde “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu” olarak, ikincisi ise 12.01.2002 tarihinde “Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu” şeklinde düzenlenmiştir. İlk sempozyumda özellikle Çek Kanunundaki hapis cezası hükümlerinin Anayasanın 38. maddesine aykırı olup olmadığı, ikinci de ise Kanun Taslağının hazırlanmasında etkili olan “ekonomik suçta ekonomik ceza” ilkesi tartışılmıştır. Bunun yanında İstanbul Ticaret Üniversitesi tarafından 04.01.2002 tarihinde “Çek Hukukunun Güncel Sorunları” başlıklı bir sempozyum düzenlenmiştir. Yapılan etkinliklere Marmara Üniversitesinin Uluslararası Çalışma Kulübü de katılmış ve “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi” şeklinde bir toplantı yapılmıştır. Burada ileri sürülen görüşler ve varılan sonuçlar bir kitapta toplanmıştır (KABOĞLU, İbrahim/ CENTEL, Nur/ SOMER, Mehmet, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, İstanbul 2002).

¹⁶ Yukarıda ismiyle zikredilen Kanun Tasarısı, TC. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü’nün, 20.01.2003 t. Ve B.02.0.KKG.0.10/101-418/389 sayılı yazısıyla Meclis başkanlığına yollanmış ve 22.01.2002 tarih ve 1/433 sayı ile Meclis Başkanlığı kayıtlarına girmiştir.

olmayan tamamen yeni olarak getirilen bir hükümdür. Bunu takip eden cümlede bankaların, müşterinin ekonomik ve sosyal durumu gibi konuların belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni göstermek zorunda olduğu belirtilmiştir. İkinci kısım eski metinde, çek hesabı açarken, çek karnesi verirken ve Çek Kanunu'nun verdiği görevleri yaparken bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve itinaı göstermeye mecburdurlar denmiştir.

Bu değişiklikle bankalara yüklenen genel sorumluluk genişletilmiştir. Zira bankalar artık müşterilerinin çek hesabı açtırmalarını engelleyen bir hususun varlığını, ayrıca ekonomik ve sosyal durumlarını ayrıntılı olarak incelemek, bu işlemleri yaparken basiret ve özen göstermek zorundadır. Buna aykırı davranışların yaptırımını aynı maddede belirtilmemiştir.

Burada yapılan değişiklikle, bankaların hesap açtırma anındaki inceleme yükümlülüğü genişletilmiş ve böylece sıkıntılı kimselere çek karnesi verilmeyerek, çek davalarının sayısının azaltılması ve çeke duyulan güvenin artırılması amaçlanmıştır¹⁷. Ancak bu soyut kıstasın bazı sakıncaları söz konusudur. Öncelikle “... müşterinin ekonomik ve sosyal durumu gibi hususların belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler” ifadesi tam olarak anlaşılammaktadır. Bu nedenle bankalar haksız olarak çek defteri vermek istemedikleri kişilere ekonomik ve sosyal durumunun olumsuz olduğunu ileri sürüp subjektif davranabilirler¹⁸. Ayrıca Kanunun 15. maddesinde, bankaların bazı maddelerdeki yükümlülüklerine aykırı davranması halinde uygulanacak yaptırımlar belirtilmiştir. Ancak bu düzenlemede 2. maddede belirtilen yükümlülüğe uyulmamasının cezai müeyyidesi yoktur. Dolayısıyla Kanun bankalara bir sorumluluk vermiş ancak buna aykırı hareketleri cezalandırmamıştır¹⁹. Kaldı ki bankalar anonim şirket ve dolayısıyla ticaret şirketi olduklarından TTK md. 18 uyarınca tacirdirler. Bu nedenle bütün iş ve işlemlerinde “basiretli iş adamı” gibi davranmak zorundadırlar (TTK md. 20/II). Dolayısıyla zaten genel anlamda var olan bir kural, ikinci bir hüküm ile tekrarlanmıştır²⁰.

B) ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI

¹⁷ Hükümet Gerekçesi, md.1, sh. 1-2.

¹⁸ **DİRİKKAN, Hanife**, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, Sa. 1, İzmir 2002, sh. 11.

¹⁹ **DİRİKKAN**, sh. 11.

²⁰ **DİRİKKAN**, sh. 11-12; Ancak bu hükmün bankalara basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğü yüklediği belirtilmiştir, **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 63.

Değişlik Kanununun ikinci maddesi Çek Kanununun üçüncü maddesini değiştirmiştir. Üçüncü maddenin “çek defterleri” şeklinde olan başlığı aynı kalmıştır. Yapılan değişiklikle çekin şekil şartları arttırılmıştır. Buna göre her çek yaprağında, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi numarası yazılmalıdır; ancak vergi numarası dışındaki hususların yazılmaması çekin geçerliliğini etkilemez. Maddenin ikinci fıkrasına göre ise, şekil şartlarıyla ilgili olarak Türk Ticaret Kanununun 692’inci maddesindeki hüküm saklıdır. Üçüncü fıkraya göre bankalar, çek hesabı açtıranların açık kimlik ve adreslerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı örnekleriyle yerleşim yeri belgesi (İkâmetgah İlmuhaberi), tacir olanların ticaret sicil kaydını almak, bunların açık kimliklerini, adreslerini, vergi kimlik numaralarını ve çek hesabının kapatılma hallerini on beş gün içinde TC Merkez Bankasına bildirmek zorundadır. Bunun yanında banka, hesap sahibine ait bilgi ve belgeleri hesabın kapatılmasından itibaren beş yıl saklamak ve karşılığı bulunmayan çek hamiline talep halinde vermek zorundadır²¹.

Bu hüküm ile çekin şekil şartları değiştirilmiş ve vergi kimlik numarası çekin esaslı unsuru haline getirilmiştir. Bunun yanında çek

²¹ Kanun metninde fotoğraflı kimlik belgesi ifadesinin kullanılması zorunluluğu yabancı uyruklu kişilerin çek hesabı açtırıp açtıramayacakları hususunda tereddütlere yol açmış ve TC Merkez Bankası bu hususun aydınlatılmasını TC Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğünden istemiştir. Buradan alınan cevabi yazıda aynen şu açıklama yapılmıştır: “..... Gerekeçede de belirtildiği gibi, Kanun koyucunun amacı, Kanunda “nüfus cüzdanı” ifadesinin kullanılması kimlik tespitine yönelik olup, karşılıksız çek keşide edenlere mahkemelerin bir an önce ulaşması ve davaların hızlı bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaktır.

Kaldı ki, yasalarımızda yabancı şahısların çekle işleyen hesap açtırmalarını yasaklayan bir hüküm yoktur. Bu durumda çekle işleyen hesap açtırmak isteyen yabancı kişilerden Kanunun 3. maddesinde belirtilen fotoğraflı nüfus cüzdanı örneğinin istenmesi, yasaların izin verdiği bir konuda fiili engel oluşturacaktır.

Bilindiği gibi, pasaportlar ve uluslararası sürücü belgeleri kişilerin açık kimliklerinin tespitine yarayan ve uluslararası geçerliliği olan belgelerdir.

Bu itibarla, Kanun metninin dar yorumlanması yerine “Nüfus Cüzdanı” ifadesinin “Kimlik Belgesi” olarak gerekeç ve amaca uygun yorumlanması ve bu doğrultuda yabancı şahıslardan açık kimliklerini belgeleyecek ve geçerliliği ülkemiz Kanunlarınca da benimsenen pasaport, sürücü belgeleri gibi belgeler olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.” denilerek konuya ilişkin oluşan tereddütlere açıklama getirilmiştir.” Yapılan bu açıklama oldukça yerindedir. Zira hüküm geniş yorumlanmış ve her yönden entegrasyonun hızla devam ettiği dünyamızdaki gelişmelere uygun bir sonuç ortaya çıkmıştır. Yazışmalar için bkz., www.tbb.org.tr.

hesabını kapatan kişilerin tüm belge ve bilgilerinin Merkez Bankasına bildirilmesi ve banka tarafından saklanmasıyla, yargılama sırasında bu hususlara hakimlerin daha kolay ulaşması amaçlanmıştır²². Getirilen yenilikler uygulamada bir çok kolaylığa neden olmuştur. Vergi kimlik numarası sayesinde kişilerin hesap hareketleri çok daha kolay izlenebilmekte, böylece bilgilerin saklanması ve bilgi eksikliği nedeniyle duruşmaların ertelenmesinin önüne geçilmiş olmaktadır.

Ayrıca getirilen bu düzenleme, Çek Kanunu sisteminin de değişmesine yol açmıştır. Zira eski halinde çekin zorunlu unsurları Türk Ticaret Kanunu md. 692'de yer alan hususlardı. Ancak Çek Kanununun eski 3. maddesinde yer alan ve senedin her yaprağında çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı ile keşidecinin hesap numarasının bulunması gerektiğini belirten hükmün zorunlu olup olmadığı açık değildi²³. Başka bir deyişle madde metnindeki ifadede, anılan unsurların çekte yer almamasının senedi geçersiz hale getirip getirmeyeceği anlaşılamamaktaydı.

Bu konu öğretilerde tartışılmıştır. Öğretilerdeki yazarların büyük çoğunluğu özel Kanundaki hususların çekin zorunlu unsurları arasında olmadığını dolayısıyla bunların bulunmamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini belirtmişlerdir²⁴. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre çekin kambiyo senedi niteliğinde geçerli bir senet olabilmesi için TTK'da yer alan unsurları taşıması gerekli ve yeterlidir. Diğer bir görüşe göre ise, Çek Kanununda belirtilen hususlar çekin mecburi şekil şartları içinde yer

²² Hükümet Gerekçesi, md. 2, sh. 2.

²³ Yıldız, ŞÜKRÜ, "4814 Sayılı Yeni Çek Kanununun Çekin zorunlu Unsurlarına etkisi ve Ortaya Çıkabilecek Bazı Sorunlar", <http://www.e-akademi.org/makaleler/syildiz-1.htm>, sh. 2; ÖZTAN, sh. 1066; GÖLE (çek), sh. 6; REİSOĞLU (çek), sh. 46; DONAY, sh. 13.

²⁴ ÖZTAN, sh. 1066; POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, XV. Bası, İstanbul 2001, sh. 296; ERİŞ, Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 2000, (uygulamalı) sh. 16; KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, V. Bası, Ankara 1999, sh. 266; GÖLE (çek), sh. 6; GÖLE, Celal, "3167 Sayılı Kanuna Göre Çekin Unsurları ve Şekli", Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1988, sh. 239-246 (unsurlar); İMREGÜN, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998, sh. 121.

almaktadır²⁵. Bu nedenle çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı ve keşidecinin hesap numarası belirtilmelidir, aksi halde senet geçersiz olur.

Bu tartışmalar Kasım 2002 genel seçimleri nedeniyle kanunlaşamayan 2002 yılındaki değişiklik Taslağında sonuçlandırılmış ve Çek Kanununda belirtilen hususları taşımayan çeklerin, TTK'daki zorunlu unsurları taşıması koşuluyla, hukuken geçerli olacağı belirtilmiştir²⁶. Dolayısıyla yeni Kanun çıkmadan önce tartışmalar sona erdirilmiş ve Çek Kanunu md. 3'deki unsurların çekte bulunmasının mecburi olmadığı sonucuna varılmıştır. Böylece kanun koyucu sorunu öğretide baskın olarak savunulan birinci görüşe pararel bir şekilde çözümlenmiştir²⁷. Tasarıda yer alan bu hüküm uyarınca, çekin mutlaka banka tarafından basılan ve özel unsurları içeren senetler şeklinde olması zorunlu değildir. Zira bir kimse boş bir kağıda TTK md. 692 ve 693. maddelerdeki unsurları göz önüne alarak el yazısıyla çek düzenleyebilir ve bu senet 3167 sayılı Kanun kapsamında çek niteliğinde olur²⁸.

Gerçi değişiklikle ortaya çıkan çözümden önceki tartışmalar da tamamen pratikte kalmaktaydı. Çünkü bu konuda TC Merkez Bankasının yayınladığı Tebliğ bankaları bağlamaktaydı. Dolayısıyla bu Tebliğe göre bastırılan her çek yaprağı üzerine çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adını, hesap numarası matbu olarak yazılmaktaydı. Bu nedenle pratikte bu özel unsurların çekte yer alıp alamaması hususu sorun çıkarmamaktaydı²⁹.

²⁵ Yargıtay verdiği 14.12.1994 tarih ve 92)1 E., 92/5 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında çekin unsurları hakkında şöyle bir sonuca varmıştır: “Çekin zorunlu unsurları TTK'nın 692-693. maddelerinde gösterilmiştir. 3167 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi de dikkate alındığında a)Banka tarafından mevzuattaki tanıma uygun şekilde bastırılmış çek yaprağı olması, b) Bu çek yaprağının çek kelimesini, c) Hesabın bulunduğu muhatap banka şubesinin adı ve keşidecinin hesap numarasını, d) Kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havalesi, e)Keşide günü ve yerini ihtiva etmesi zorunludur”. Böylece Yargıtay Çek Kanunundaki unsurların da zorunlu olduğu sonucuna varmıştır, (karar için bkz. YKD. Mayıs 1993, sah. 663). Bunun yanı sıra çeşitli Yargıtay kararlarında da söz konusu özel unsurların çekte yer almasının zorunlu olduğu yönünde hükme varılmıştır, bunlar için bkz. REİSOĞLU (çek), sh. 47, dpn. 79. **DONAY**, sh. 13; **NARBAY, Şafak**, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun “Çekte Şekil Şartları” ve “Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü” Konuları Açısından İncelenmesi”, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, Sa. 1-2, Erzincan 2003, sh. 476-477, (3167 sayılı).

²⁶ **YILDIZ**, sh. 3; **GÖLE (çek)**, sh. 13 vd.; **ÇEKER, Mustafa**, “Çek ve Yeni Kanun Tasarısı”, [http:// www.turkhukuksitesi.com/fag/cekkanuntasarisi.shtml](http://www.turkhukuksitesi.com/fag/cekkanuntasarisi.shtml), sh. 2; **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 479-481.

²⁷ **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 480.

²⁸ **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 482.

²⁹ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 47-48.

Şu anda yürürlükte olan 4814 sayılı Kanunun 3. maddesine göre çekte, TTK'daki zorunlu unsurların yanı sıra hesabın bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve keşidecinin vergi numarası yazılır ancak vergi numarası dışındaki hususların yazılmamış olması çekin geçerliliğini etkilemez. Böylece değişiklik, öğretilerdeki çekin zorunlu unsurları hakkındaki tartışmalara son noktayı koymuştur. Buna göre vergi numarasının konulması mecburi hale gelmiş ancak diğer iki hususun zorunlu olmadığı ortaya çıkmıştır³⁰.

Değişiklik Kanunu yukarıda izah edildiği gibi bazı tartışmaları sona erdirmiş ancak bu konuda başka bir sorun ortaya çıkarmıştır. Özellikle Kanunun yürürlüğe girmesinden önce basılmış bulunan çek defterlerinde keşidecinin vergi numarası yoktur. Bu defterlerin bir kısmı bankaların depolarında diğer bir kısmı ise hesap sahiplerinin elinde bulunmaktadır. Bu çeklerin hukuki durumu ne olacaktır?

4814 sayılı Kanun yayımlandığı tarihte yürürlüğe girmiştir (md. 18). Ancak Kanunun geçici 5. maddesine göre bankalar, Merkez Bankası tarafından Kanunun yayımlanmasını izleyen bir ay içinde Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğ ile belirlenecek esaslara uygun olarak yeni çek defteri bastırmak zorundadırlar. Bankalar, bu Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar müşterilerine yeni çek defterlerini verir ve ellerindeki eski defterleri imha ederler. Bankaların önceki cümlede arz edilen sürenin sonuna kadar müşterilerine verdikleri çek defterlerinden ötürü sorumlulukları, her çek yaprağı için altmış milyon lira olarak belirlenmiştir.

Bu hüküm karşısında *Reisoğlu*, 4814 sayılı Kanunda, yeni çek karnelerinin basımından sonra hesap sahiplerinin ellerinde bulunan henüz kullanmadıkları çek defterlerini bankalara iade etmelerine ilişkin açık bir düzenleme yer almadığını belirtmiştir. Dolayısıyla sadece bankaların elindeki eski çeklerin imha edileceğini belirterek müşterilerin hem eski

³⁰ **REİSOĞLU (değişiklik)**, sh. 4; **YILDIZ**, sh.4, Yazar getirilen bu sistemle Çek üzerindeki sistemin bozulduğunu ve bu değişikliğin amacının ne madde gerekçesinde ne de meclis tutanaklarında rastlanmadığını belirtmektedir. Aynı yönde *Eriş* şu görüşü savunmaktadır: "...çekin vergi kimlik numarası haricindeki unsurları değişmemiştir. Bu nedenle çekte; şube adı ile hesap numarasının yazılmaması veya değişik yazılması yasal unsurların eksik olduğunu göstermez ve çekin niteliğini değiştirmez", **ERİŞ, Gönen**, Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara 2003, sh. 22, (yeni çek yasası). Buna karşılık *Narbay*, 4814 sayılı Kanunla yapılan düzenlemenin de çok açık olmadığını ve bir takım tereddütler doğurduğunu belirtmiştir. Yazar bu tereddütlerin 3167 sayılı Çek Kanunu md. 3'e 4814 sayılı Kanun değişikliğiyle eklenen yeni 3. fıkra düzenlemesinin madde metninden çıkarılmasıyla giderilebileceğini savunmaktadır, **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 486-487.

hem de yeni çek defterlerine aynı anda sahip olabileceklerini ve bu sürecin yıllarca devam edebileceğini savunmaktadır³¹. Buna karşılık *Yıldız* ise, hükmün farklı yorumlanması gerektiğini ve imha edilecek eski çek defterlerinin sadece bankaların elindeki değil müşterilerin elindekileri de kapsadığını söylemiş ve müşterilerin aynı anda hem eski hem de yeni defterleri kullanmalarının mümkün olmadığını ifade etmiştir³². Merkez Bankasının yeni Tebliğinin³³ geçici 1. maddesi “*Halen hesap sahiplerinin elinde bulunan çekler ile bu Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar bankaların müşterilerine verecekleri çek defterlerinden ötürü 3167 sayılı Kanunun 10. maddesi uyarınca bankaların sorumlulukları her çek yaprağı için altmış milyon liradır*” demektedir. Aynı Tebliğin geçici 2. maddesine göre, “*Bu Tebliğle yürürlükten kaldırılan Türkiye Cumhuriyeti Merkez bankası tebliğlerine göre bastırılmış ve bu Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar müşterilere verilmiş çek karnelerinin kullanılmasına devam olunur*”.

Bu düzenlemelerden, bankaların ellerinde bulunan eski çek defterlerini Tebliğin yayımını izleyen 3. ayın sonuna kadar hesap sahiplerine verebileceklerini ve müşterilerin bunları vergi numarası olmadan kullanabilecekleri anlaşılmaktadır³⁴. Başka bir deyişle Tebliğin yayın tarihi olan 09.04.2003’ü izleyen üçüncü ayın sona ermesinden (09.07.2003) sonra basılan çek defterlerinde vergi numarası konulması zorunludur. Bu sonuç TC Merkez Bankasının 2003/I sıra nolu Tebliği ve 3167 sayılı Çek Kanununun geçici beşinci maddesinin ikinci fıkrasından açıkça anlaşılmaktadır. Eski çek defterlerinin geçerli olarak kullanılmaya devam edileceğinin belirtilmesi, bu konuda ortaya çıkabilecek tereddütlerin önüne geçmiştir. Böylece *Reisoğlu’nun* da belirttiği gibi belli bir dönem eski ve yeni çek karneleri bir arada kullanılmaya devam edilir.

³¹ **REİSOĞLU (değişiklikler)**, sh. 4; aynı görüş için bkz. **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 489.

³² **YILDIZ**, sh. 6 dñn. 7.

³³ **Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin çıkarılan Tebliğ**,

Sıra No: 2003/1. 09 Nisan 2003 tarih ve 25074 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bunun için bkz. <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>

³⁴ Aynı görüş için bkz. **REİSOĞLU (değişiklik)**, sh. 5; **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 489. Karşı görüşte olan *Yıldız* ise uygulamadaki eski defterlerin de vergi numarası taşıması gerektiğini ve eski çeklerin üzerine vergi numaraların elle yazılması gerektiğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak kanun koyucunun 3. maddenin yürürlüğünü açıkça ileri atmamasını ve geçici 5. maddenin son fıkrasında buna ilişkin bir açıklık olmamasına dayandırmaktadır, **YILDIZ**, sh. 5.

C. MUHATABIN ÇEKİ ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1) Genel Olarak

4814 sayılı Kanunun 3. maddesi Çek Kanununun 4. maddesini değiştirmiştir. Buna göre, geçerli şekilde düzenlenmiş ve karşılığı olan çek, muhatabın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası³⁵ saptandıktan sonra ödenir³⁶. İbraz çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin dışındaki başka bir şubeye yapılmışsa, provizyon alınarak ibraz edilen şube tarafından ödenir. Çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde banka, bizzat sorumlu olduğu miktar dışında hesapta bulunan parayı ödemek zorundadır. Kısmî ödeme yapılması halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Hamil bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senedi hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet Savcılığına şikayette bulunurken dilekçesine ekleyebilir ve bunu icra daireleriyle mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

Getirilen bu yeni hükümde, “koşulları uygun ve karşılığı olan çekler..... ödenir” denmektedir. Eski düzenleme ise, “...banka ibrazında karşılığı olan çeki ödemek mecburiyetindedir” şeklindeydi³⁷. Bu

³⁵ Çek Kanununun ilk halinde muhatabın ödeme yapacağı hamilin kimlik numarasını tespit etme yükümlülüğü yoktu. Bu zorunluluk 02.04.1998 tarih ve 4358 sayılı Kanunla getirilmiştir. Bu Kanunla bankanın ödeme yapması için hamilin vergi numarasının tespitini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle 4814 sayılı yeni değişiklik Kanunundaki hamilin vergi numarasının sorulması hükmü yeni getirilmiş bir düzenleme değildir, **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 494, dpn. 69.

³⁶ Uygulamada vergi kimlik numarası bulunmayan hamile ödeme yapılmamaktadır. Çeker bu konuda, muhatabın hamile ait vergi kimlik numarasının verilmesine ilişkin talep formunun doldurulması kaydıyla ödeme yapması gerektiğini; numarası olduğu halde hatırlamayanlara ödeme yapılmaması gerektiğini, ancak bu arada çekin karşılığının çekilmesini önlemek için hesaba bloke koyması gerektiğini belirtmiştir, **ÇEKER**, sh. 2: Ancak *Narbay*'in ilgili makalesinin 69 uncu dipnotunda da haklı olarak belirttiği gibi, vergi kimlik numarası hayatın her alanında kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamayı kolaylaştırmak için Türkiye'nin herhangi bir yerindeki vergi dairesine başvurarak çok kısa bir zamanda numara alınabilmektedir. Dolayısıyla vergi numarası olmayan hamilden numaranın ibrazının istenmesi Kanunen zorunludur. Bu arada hesaba bloke konulması çok doğru olmaz. Zira vergi numarası olmadan muhataba başvuran hamilin aldığı risk, özel işi nedeniyle muhataba ibrazı geciktiren hamilinkiyle aynıdır. Dolayısıyla vergi numarası öğrenilirken (ki çok bu çok kolaydır) çekin karşılığının ortadan kalkması riskine hamil katlanmalıdır.

³⁷ Eski düzenleme 3167 sayılı Kanundan önceki dönemde yoğun şekilde tartışılan “*Muhatabın karşılığı bulunan çeki ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı*” hususunu açıklığa kavuşturmuştur. Bu dönemde muhatabın karşılığı

mecburiyet, Türk Ticaret Kanunu sistemine paralel olarak, ortadan kalkmış gibi görünse de gerekçede buna ilişkin bir hususun yer almaması ve karşılığı hamile ödemeyen muhatabın 15. maddeye göre para cezasıyla cezalandırılması, mecburiyetin devam ettiğini göstermektedir³⁸.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir nokta bankanın söz konusu ödeme yükümlülüğünün ibraz süresi içinde kime karşı olduğudur³⁹. Bu konuda öğretide bazı yazarlar hamil ile muhatap arasında hukuki bir ilişkinin olmadığını ve hamilin bankayı ödemeye zorlayacak yaptırımlara bizzat sahip olmadığını belirterek, muhatabın doğrudan ve sadece “*keşideciye*” karşı sorumlu olduğunu savunmaktadırlar⁴⁰. Buna karşılık bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre, çekin niteliği ve çekten yararlanacak olan kişinin hamil olması açısından muhatabın ibraz süresi içinde ödeme yükümlülüğü doğrudan “*hamile*” karşıdır⁴¹. Dolayısıyla muhatap süresinde ibraz edilen çeki ödemek zorunda olduğundan, hamille aralarında herhangi bir sözleşme ilişkisi bulunmadığı halde, çekin ödenmemesi durumunda hamil diğer

bulunan çekin ödemek zorunda olduğu ortaya çıkmıştır, **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 490; **TEKİL, Müge**, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997, sh. 37; **NARBAY, Şafak**, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı , II. Bası, İstanbul 1999, (çekten cayma), sh. 19; **BATTAL, Ahmet**, “Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, Sa. 2, Prof. Dr. Naci KINACIOĞLU’NA Armağan, Ankara 1997, sh. 67; **ERTEKİN, Erol/ KARATAŞ, İzzet**, Uygulamada Ticari Senetler, II. Bası, Ankara 1996, sh. 250; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 232.

³⁸ Aynı görüş için bkz. **REİSOĞLU (değişiklik)**, sh. 6; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 232; **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 492.

³⁹ İbraz süresi geçtikten sonra muhatabın ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Muhatabın ödeme yükümlülüğü sadece süresinde ibraz edilen çeklerle sınırlıdır; bu konuda bkz. **TEKİL**, sh. 32; **GÖLE (çek)**, sh. 118; **KENDİGELEN, Abuzer**, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı”, İstanbul Barosu Dergisi, Sa. 7-8-9, İstanbul 1990, (çekten cayma), sh. 593; **NARBAY (çekten cayma)**, sh. 19; **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 490, **ÖZTAN**, sh. 1203; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 265.

⁴⁰ **ÖZTAN**, sh. 1202-1203; **CAN, Mertol**, “Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. İhsan TARAKÇIOĞLU’NA Armağan, C.II, Sa. 1-2, Ankara 1999, sh. 65 vd.; aynı görüşü destekler mahiyette, 12. HD, 24.01.1995, E.16180, K.677, **ERİŞ (uygulamalı)**, sh. 62-63.

⁴¹ **NARBAY (3167 sayılı)**, sh. 490; **TEKİL, M.**, sh. 32 vd.; **KENDİGELEN (çekten cayma)**, sh. 592 vd.; **NARBAY (çekten cayma)**, sh. 17 vd.; *Battal*, muhatabın hamil karşı ödeme yükümlülüğünün olduğunu, “*asli edimi bulunmayan kanuni borç ilişkisi teorisine*” dayandırmaktadır. Banka ile hamil arasında hukuki bir ilişki bulunduğunu, bu ilişkiden tarafların birbirine zarar vermeme borcunun doğduğunu ve bu borcun ifa edilmemesini sözleşmeden doğan bir borcun ihlali olarak değerlendirmekte, böylece hamil karşılığı olan çeki ödemeyen muhataba karşı dava hakkına sahip olacaktır, **BATTAL**, sh. 76 vd.

sorumluların yanı sıra bankayı da dava edebilir⁴². Bu sonuç çেকে olan güveni daha da artırır niteliktedir.

2) Kısmi Ödeme Halinde Ortaya Çıkan hukuki Durum

Yapılan değişiklikteki diğer önemli bir husus, kısmî ödeme halinde çekin kimin elinde kalacağı sorununun halledilmiş olmasıdır⁴³. Yeni maddenin ikinci fıkrasına göre kısmî ödemenin yapılması halinde

⁴² Hatta *Reisoğlu*, bankanın hesaptaki parayı ödememesi halinde sorumluluğunu haksız fiile dayandırmamaktadır. Bu nedenle hamilin, bankanın kusurunu ve kendi zararını ispat emek zorunda olmadığı belirtilmiştir. Buradaki tek fark, hamilin keşideci ve cirantaları kambiyo senetlerine ilişkin özel takip yolu ile dava edebilirken, muhatap bankayı sadece genel hükümlere göre dava takip edebilmesidir, **REİSOğLU (çek)**, sh. 232; **NARBAY (çekten cayma)**, sh. 20. Buna karşılık süresinde ibraz edilen çeki karşılığının olması halinde ödemeyen muhatap bankanın sorumluluğunun haksız fiil esaslarına dayandığı görüşü için bkz. **GÖLE (çek)**, sh. 129; **TEKİL**, 40.

⁴³ Reisoğlu 1989 yılında verdiği bir tebliğde aynen řu hususlara değinmiştir: “...Çek Yasasının 4 ve 5. maddeleri uygulamada çek hamilleri ve bankaları karşı karşıya bırakmaktadır. Çek Yasasına göre bankalar kısmî karşılığı olan çeki ödemek zorundadırlar. Aksi takdirde ağır para cezasına –halen 60.000 liradan 600.000 liraya kadar- mahkum edileceklerdir. Ancak çekin kısmî karşılığını ödeyen banka, keşidecisine başvurabilmek için çeki elinde bulundurmak zorundadır. Bankanın keşidecisine başvurmasına imkan veren tek belge kısmen karşılığını ödediğı çektir. Aksi takdirde keşideci bu tür bir çek keşide etmediğini, imzanın kendisine ait olmadığını, çek miktarının tahrif edildiğini vs. ileri sürerek; çek elinde olmadığı takdirde banka ödediğı meblağı keşidecinin hesabından düşmeyecektir. Çekin fotokopisinin alınması da yeterli değildir. Zira fotokopiden geçerli bir imza kontrolü yapılamayacağı bilinmektedir. Buna karşılık çek hamili de bakiye alacağını tahsil için keşideci aleyhine icraya başvurmak istemekte, İİK. md. 167/II hükmüne göre ise, borçluyu kambiyo senedine dayanan özel yolla icrada takip edebilmek için, çekin aslını icra dairesine vermesi zorunlu bulunmaktadır..... 4. maddede değişiklik yaparak, kısmî karşılığın bulunması halinde çekin bankada kalmasına ve bankanın vereceğı tasdikli bir fotokopi ile hamilin icraya veya mahkemeye başvurmaya yasal imkan sağlanmalıdır. Kuşkusuz gerekli gördüğü hallerde mahkemeler veya icra tetkik mercileri çekin aslını bankadan getirebileceklerdir, **REİSOğLU, Seza**, “3167 Sayılı Çek Yasasının Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, (sorunlar ve öneriler), sh. 7-8. Yazarın haklı olarak belirttiğı sorunlar yeni Kanunun gerekçesinde, çözüm önerileri ise 4. maddedeki değişiklikte aynen yer almıştır. Dolayısıyla yazar tebliğinde yer verdiği düşünceleriyle kanun koyucuya ışık tutmuştur. Aynı görüş için bkz. **EROğLU, Sıtkı**, “ 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması hakkında Kanun İle İlgili Olarak TC. Merkez bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler”, Batider, C. XV, Sa. 2, sh. 18.

senedin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Hamil bu fotokopiyle bütün takip ve şikayet işlemlerini yapabilir. Böylece bankalara, bazı meslek gruplarında olduğu gibi (noterler, avukatlar), evrakları aslı gibi onaylama yetkisi verilmiş olmaktadır. Ancak bankaların yetkisi konuyla ilgili olarak oldukça sınırlıdır. Söz konusu düzenleme ile kısmi ödeme halinde banka ile hamil arasında senedin kimin zilyetliğinde kalacağına ilişkin sorun çözülmüş olmaktadır. Ancak bankanın buradaki yetkisi sınırlıdır. Başka bir deyişle onaylanacak belgeler ve kullanılma yerleri önceden belirlenmiştir. Ayrıca kısmen ödenen çekin hamile verilmesi sonucunda senet üzerinde değişikliklerin yapılmasının, keşidecinin hamile anlaşarak böyle bir çek vermediğini belirterek bankaları dolandırmalarının da önüne geçilmiş olmaktadır⁴⁴.

Değişiklik Kanunu takip hukukunu da etkileyen bir sistem getirmiştir. Buna göre kısmen ödenmiş çekin icraya konulabilmesi için aslını ibraz etmek artık gerekmemektedir. Söylediğimiz kural sadece karşılığının belli bir miktarı ödenen çeklerle sınırlıdır. Diğer kambiyo senetlerinde (poliçe ve bono) eskiden olduğu gibi takip için, her halükarda senedin aslı gerekmektedir.

Bu yeni sistem, Türk Ticaret Kanunundaki bazı kurallara aykırılık teşkil etmektedir. Zira TTK'nın 557 vd. maddelerinde kıymetli evrakta hak ve senedin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu ve bunların ayrılmasının kural olarak mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu hususun tek istisnası kıymetli evrakın iptali halinde söz konusu olur (TTK md. 730/XX). Türk

⁴⁴ REİSOĞLU (değişiklikler), sh. 6; REİSOĞLU (çek), sh. 234-235; ÇOLAK, Haluk/ ÖZDEMİR, Kenan/ HIZ, Yüksel, Açıklamalı Gerekçeli ve İçtihatlı Çek Kanunu Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 2003, sh. 44-45; Bu husus Hükümet Gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "3167sayılı Kanunun yürürlükteki 4. maddesi hükmüne göre, çek hesabında kısmi karşılık bulunması halinde, bu miktarın ödenmesi ve 5. maddeye göre de çekin hamile geri verilmesi gerekmektedir. Bu durum bankalara karşı dolandırıcılık olaylarına yol açmaktadır. Çek hesabında büyük meblağ bulunsa da, bunun az üstünde düzenlenmiş bir çek ibraz edildiğinde kısmi karşılık söz konusu olmakta, yüksek meblağ ödenip, çek aslı hamile geri verilmektedir. Banka sadece çekin fotokopisini saklayabilmektedir. Daha sonra, keşidecinin çekin kendisi tarafından düzenlenmediğini, imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürmesi halinde çek fotokopisi üzerinde inceleme yapılamamaktadır. Hamili bulup çek aslını temin etmek, çoğu olayda güçlüğe sebebiyet vermekte; dolandırıcılık kastının mevcut olduğu hallerde hamili bulmak ve çek aslını temin etmek de mümkün olmamaktadır. Böylece keşideci ve hamilin anlaşması halinde banka dolandırılabilir. Bu nedenle kısmi karşılığı bulunan çekleri, çek aslının bankada bırakılması şartıyla ödemek zorunluluğu getirilmektedir. Öte yandan çek aslının bankada bırakılıp hamile fotokopisinin verilmesi halinde, icra daireleri takibe konulacak evrakı istedikleri için, fotokopi ile çekin karşılıksız kısmı için icra takibi yapılamamaktadır..." , Gerekçe, md. 3, sh. 2, bu gerekçenin eleştirisi için bkz. DİRİKAN, sh. 14.

Ticaret Kanununun çeki ilişkin 730/8'in atfı ile uygulama alanı bulan 621. maddesine göre, muhatap sadece tam ödeme halinde hamilden kendisine ibra şerhi yazarak çekin kendisine verilmesini talep edebilir⁴⁵. Buna karşılık kısmi ödeme halinde muhatap ödemenin senet üzerine yazılmasını veya kendisine makbuz verilmesini isteyebilir (TTK md. 621/III). Ancak senet hamilde kalır. Getirilen düzenleme öncelikle TTK'nın 621. madde hükmünü çek açısından uygulanamaz hale getirmiştir.

Kısmi ödeme halinde hamilin çekin aslını alamaması keşideciye başvuru açısından sorun oluşturmamakla birlikte, müracaat borçlularına yönelmede sıkıntılar doğurur⁴⁶. Çünkü TTK'nın çeki ilişkin 730. maddesinin 13'üncü bendinin göndermesiyle uygulanan 639. madde uyarınca hamil, müracaat borçlusuna yönelebilmek için senedin aslını ve varsa protesto varakasını, ayrıca hazırlanacak ödemeye ilişkin makbuzu, talep halinde vermek zorundadır⁴⁷. Başka bir ifadeyle müracaat borçlusu ancak kendisine senedin aslı verilirse ödeme yapar. Aksi takdirde kendinden önceki borçlulara müracaatından sonuç alamaz. Dolayısıyla özel ve yeni tarihli Çek Kanunundaki bu hüküm, TTK'nın 639. maddesindeki kuralı sadece çek açısından değiştirmiştir. Artık kısmi ödeme halinde hamil, müracaat borçlularına banka tarafından onaylanmış fotokopi ile başvurabilir⁴⁸. Bu durumda müracaat borçlusu ödeme yapmak zorunda kalır. Ödeme yapmadığı takdirde hamil o borçluya karşı sahip olduğu dava ve talep haklarını rahatlıkla kullanabilir.

⁴⁵ **DİRİKKAN**, sh. 13.

⁴⁶ **DİRİKKAN**, sh. 13.

⁴⁷ **DİRİKKAN**, sh. 13.

⁴⁸ **Dirikkan**, bu düzenlemenin taslakta yer alan halini eleştirirken şu ifadeleri kullanmıştır: *“Getirilmek istenen değişiklik ile bu ilkeler göz ardı edildiği gibi fotokopinin kıymetli evrak yerine geçmesi, fotokopi ile icra takibi yapılması, müracaat borçlularına başvurulması ve hakkın talep imkanı sağlanacaktır ki; bunun çekin mahiyeti ve Türk Ticaret Kanunu hükümleriyle bağdaşmadığı açıktır. Böylece kim ya da hangi makam tarafından onaylanacağı belli olmayan çek fotokopisinden – tabiri caiz ise- yeni bir kıymetli evrak türü yaratılmış olacaktır”*, **DİRİKKAN**, sh. 14.

Ancak bu noktada çok katı olmamak gerektiği kanaatindeyim. Öncelikle Tasarıda belli olmayan fotokopiyi onaylayacak makam, Tasarının kanunlaşması sırasında muhatap banka olarak belirlenmiştir. Ayrıca bilgisayar ortamında işlem gören hisse senetleriyle zaten TTK'nın kıymetli evrakla ve senetle ilgili hükümleri uygulanamaz hale getirilmiştir. Özel ve yeni Kanunla gündeme gelen bu düzenleme Türk Ticaret Kanununun ve İcra İflas Kanununun ilgili maddelerini çek bakımından değiştirmiştir. Bu da gelişen teknolojinin ve ihtiyaçların sonucudur. Bu değişiklik sayesinde, daha önce çok fazla yaşanan ve bir anlamda bankaların dolandırılmalarına neden olan durum düzeltilmiştir.

3) Çekin Karşılığı Tamamen Ödenmediği Takdirde Yapılması Gereken İşlemler

Yeni Kanununun 4. maddesi ile de Çek Kanununun 5. maddesi değiştirilmiştir. Buna göre, çekin karşılığının ödenmemesi veya hamilin kısmi ödemeyi reddetmesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamile geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır⁴⁹.

Söz konusu düzenleme ile, karşılığı olmadığından hamile iade edilen çeklerin üzerinde sonradan yapılması muhtemel oynamaların önüne geçilmek istenmiş ve fotokopinin banka tarafından saklanması

⁴⁹ Çek Kanununda değişiklikler yapılmasına ilişkin hazırlanan kanun tasarısının 4. maddesinde iki fıkra bulunmaktaydı. İlki şu anda yasalaşan ve Çek Kanununun 5. maddesini değiştiren hükümdür. Bunun yanında ileri tarihli çeklerle ilgili ikinci fıkra hükmü Meclise sevk edilen Tasarıda bulunmamaktaydı. Tasarının ilk halinde bulunmayan ikinci fıkra şu şekildeydi: “*Keşide gününden önce ibraz edilen çek, hakkında Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesinin 2. fıkrası uygulanır. Şu kadar ki yeterli karşılığı bulunmayan çek üzerine kısmi ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında hiçbir işlem yapılmaksızın hamiline geri verilir. Bu çek dolayısıyla keşide tarihine kadar herhangi bir hukuk yoluna başvurulamaz*”. Bu hüküm nedeniyle üzerindeki keşide tarihinden daha önce ibraz edilen bir çek karşılığı varsa ödenecek, yoksa hiçbir işlem yapılmadan hamile iade edilecektir. Hamil bu durumda çekin üzerinde yazan tarihe kadar beklemek zorundadır. Bu durumda ileri tarihli çekin vaktinden önce ibrazı halinde karşılıksız çıkması ihtimali ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu durumda çek artık ödeme aracı değil kredi aracı haline gelmekteydi. Oysa ki Türk Ticaret Kanunundaki sisteme göre poliçe ve bono kredi aracı iken çek sadece ödeme aracıdır. İkinci fıkranın gerekçesinde, uygulamanın nedenin batılı ülkelerde ileri tarihli çekler nedeniyle cezai yaptırım uygulanmadığından bahsedilmiştir. Ancak değişiklik hem ileri tarihli çeklere karşılıksız olması halinde cezai yaptırımı önlemekte hem de hamilin keşideciye ve müracaat borçlularına yönelmesini engellemiştir. Zira çek karşılıksız ise muhatap arkasını yazamayacağı gibi, hamilin noter aracılığıyla protesto çekmesinin de önüne geçilmiştir. Bu hususun yanı sıra metinden çıkarılan hükmün kalması halinde TTK md. 707/I hükmü fiilen uygulanamaz hale gelecekti. Böylece çeklerde de vade konulmasına izin verilmiş olmaktadır.

Değişiklik Kanununun ilk halinde yer alan bu hüküm, öğretilerde çok fazla eleştirilmiş ve yukarıda bahsettiğimiz nedenlerle metinden çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Bu olumlu eleştirileri göz önüne aldığımız Hükümet, Meclise sevk ettiği metinden ikinci fıkra hükmünü tamamen çıkarmıştır. Bu eleştiriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **DİRİKKAN**, sh. 15-18; **ÇEKER**, sh. 3; **REİSOĞLU, Seza**, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara 12 Ocak 2002, sh. 56-57, (Adalet Bakanlığı); Türkiye Bankalar Birliği'nin 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Gerekçesi'ne İlişkin Görüş ve Önerileri, sh. 2, 26 Nisan 2002, <<http://194.133.171.194/turkce/tbbgorusleri/3167cekkanunu.doc>>.

düşünülmüştür⁵⁰. Bankanın fotokopiyi saklamamasının yaptırımı 15. maddeye göre para cezasıdır. Ayrıca kanunî sorumluluğu nedeniyle çek yaprağı başına yükümlü olduğu miktarı ödeyen muhatap banka çeki hamile geri vermek zorunda değildir. Karşılığı bulunmayan çekin arkasına tarihin yanı sıra ibraz saatinin de yazılması ve bunların banka görevlileri tarafından imzalanması yerinde olur. Ayrıca muhatap bankanın bu gelişmeleri hesap kartonuna da işlemesi oldukça yararlıdır⁵¹.

D. ÇEKİN TAKAS ODASINA İBRAZI

Çekin muhataba ibraz edilmesinin bir çok önemli sonucu vardır. Özellikle senedin tahsili, müracaat borçlularına başvurma imkanı, hamilin hakları bakımından çekin muhataba süresinde ibraz edilmesi oldukça önemlidir⁵². Hamilin ibrazı kural olarak, muhatap bankanın çekle işleyen hesabın bulunduğu şubesine yapılması gerekir⁵³. Bunun yanında çekin, aynı bankanın başka bir şubesine veya takas odasına sunulması ödenme için ibraz yerine geçer (TTK md. 710)⁵⁴. Başka bir deyişle hamilin çeki mutlaka senedin üzerinde yazan şubeye ibrazı gerekmez. Bunun yanında aynı tüzel kişiliğe ait başka bir şubeye veya TC Merkez Bankası bünyesinde kurulmuş takas odasına ibrazı da mümkündür. Takas odası, çekin muhataba ibraz edileceği kuralının gerçek anlamdaki tek istisnasıdır⁵⁵.

Çek Kanunundaki düzenlemeye göre TC. Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz bir sistem kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir⁵⁶. Ayrıca TC.

⁵⁰ Hükümet Gerekçesi, md. 4, sh. 3; **REİSOĞLU (değişiklikler)**, sh. 7.

⁵¹ **ÇOLAK/ÖZDEMİR/HİZ**, sh. 183; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 295.

⁵² **ÖZTAN**, sh. 1152 vd.; **KINACIOĞLU**, sh. 282 vd.; **POROY/TEKİNALP**, sh. 280 vd.

⁵³ **ÖZTAN**, sh. 1153; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 210 vd.

⁵⁴ **REİSOĞLU (çek)**, sh.92 vd.; **ÖZTAN**, sh. 1153; **KINACIOĞLU**, sh. 283 vd.; **POROY/TEKİNALP**, sh. 280; **GÖLE (çek)**, sh. 139.

⁵⁵ **ÖZTAN**, sh. 1161; **BAŞBUĞOĞLU, Tarık**, Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (TTK md. 1-815), C. I, Ankara 1988, sh. 948; Yarg. 12. HD. 17.11.1994, E. 13951, K. 14481, **ERİŞ (çek)**, sh. 117; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 211.

⁵⁶ Çek Kanunundan önce buna ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu dönemde tek yasal dayanak TC Merkez Bankası Kanununun eski 55. maddesiydi. Buna göre Merkez Bankasının Bankalararası takas odalarının kuruluşuna ve işleyişine nezaret edecektir. Bunun akabinde TC Merkez Bankasının şubelerinin bulunduğu 22 ilde takas odaları kurulmuştur. Çek Kanununda yapılan son değişiklikle gündeme gelen maddi ibraz olmaksızın elektronik ortamda çeklerin takas işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi nedeniyle takas odalarının sayısı Haziran 2003 sonunda ikiye indirilmiştir. Çeklerin maddi anlamda ibrazlarının yapılacağı takas odaları İstanbul ve Ankara'da bulunmaktadır. Elektronik ortamda çeklerin takası ise sadece İstanbul Takas Odası tarafından yürütülmektedir, bu konuda bkz.

Merkez Bankası, şubesinin olmadığı yerlerde bu hakkını başka bankalara devredebilir. Hesaplaşma sisteminin kuruluş ve işleyişi TC. Merkez Bankası tarafından 1985 yılında çıkarılan “*Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği*”⁵⁷ ile düzenlenmiştir. TC. Merkez Bankası tarafından çıkarılan Yönetmelik ile, merkezi Ankara’da bulunan ve faaliyetlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olan Bankalararası Takas Odası Merkezi kurulmuştur. Bu Yönetmeliğin 2. maddesine göre, takas odalarının kurulu bulunduğu yerlerde şubeleri bulunan bütün bankaların en az bir şubeleriyle takas odasının faaliyetlerine katılması şarttır⁵⁸.

Takas işlemleri Yönetmelikteki kurallara göre şu şekilde işler: Takas odalarında temsil edilen bankalardaki hesaplardan ödenmek üzere keşide edilen çekler, takasa giren diğer bankalar tarafından takasa ibraz edilir. Bankanın çeki takasa ibraz edebilmesi için çekin yetkili hamili olması gerekir⁵⁹. Çekin/çeklerin yetkili hamili olan bankanın temsilcisi bu senetleri ibraz süresi başladığında takas odasına götürür. Burada her gün ilk ve tesviye adı altında iki toplantı yapılır. İlk toplantıda, üye banka temsilcileri karşılıklı olarak birbirlerinin üzerindeki çekleri değiştirirler. Bu değişim ile çek muhatap bankaya ibraz edilmiş olur (BTOMY md. 17) ve ibraz ile ortaya çıkan tüm hukuki sonuçlar meydana gelir⁶⁰. Bankalar aldıkları çeklerin karşılığını ve geçerliliğini araştırırlar. Öğleden sonraki tesviye toplantısında temsilciler bilgilerle donanmış bir şekilde hazır bulunurlar. Muhatap banka karşılığın olmaması, imzanın sağlığı hakkında şüphelerin bulunması gibi nedenlerle ödemeye yanaşmazsa bunun sebebi, tarihi çekin arkasına yazılır ve imzalanır. Sorun olmaması halinde çekler karşılıklı olarak ödenir⁶¹.

Çek Kanununun “*Hesaben Tesviye*” başlığını taşıyan 6. maddesine, Değişiklik Kanununun 5. maddesiyle iki fıkra eklenmiştir. Buna göre, “*Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığıyla elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710’uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir*”⁶². Değişiklikle gelen ikinci fıkra ise, “*Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için 10. maddede*

REİSOĞLU (çek), sh. 208-209.

⁵⁷ Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği (BTOMY), RG. 25.09.1985, Sa. 18879.

⁵⁸ ÖZTAN, sh. 1163.

⁵⁹ ÖZTAN, sh. 1163; REİSOĞLU (çek), sh. 211 vd.

⁶⁰ ÖZTAN, sh. 1164; REİSOĞLU (çek), sh. 212-213.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTAN, sh. 1166; REİSOĞLU (çek), sh.214-215.

⁶² Hükümetin Meclise sevk ettiği Tasarıda sadece bu fıkra bulunmaktaydı, bkz. Hükümet Tasarısı md. 5.

belirlenen sorumluluk miktarı dahil kısmi ödeme yapılmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir” şeklindedir⁶³.

Çek Kanununun altıncı maddesinde takas odasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Ancak yeni getirilen fıkraların gerekçesinde de belirtildiği gibi⁶⁴ fiziki ibraz olmaksızın çek takası uygulamasında yasal boşluk bulunmaktaydı. Başka bir deyişle takasın gerçekleşmesi için mutlaka senedin maddi varlığının odaya ibrazı gerekmektedir. Dolayısıyla elektronik ortamda yani senetlerin maddi olarak ortaya konmadan ibrazı mümkün değildi.

Getirilen bu sistem ile artık senetlerin maddi olarak takas odasına ibrazı zorunlu değildir⁶⁵. Çeklere ait bilgilerin, Bankalararası Takas Odası aracılığıyla elektronik ortamda muhataba gönderilmesi ibraz yerine geçer. Böylece bankaların temsilcileri çekleri takas odasına götürmek zorunda olmayıp sadece bilgisayar üzerinden ibraz işlemi yapabilirler. Bu düzenleme sayesinde ayrıca, çeki ait bilgilerin takas odaları aracılığıyla elektronik ortamda muhatap bankaya iletilmesi takas odasına ibraz olarak kabul edilmiştir. Böylece çeklerin maddi olarak takas odasına ibrazını gerektiren TTK md. 710 hükmü elektronik takasa paralel hale gelmiştir⁶⁶.

Ancak bu şekilde ibraz edilen bir çekin karşılığı bulunmazsa ne olur? Bu durumda çekin fiziki olarak muhataba götürülmesi ve arkasının yazılması gerekir. Böylece çekin aslı muhataba sonradan ibraz edilmiş olur⁶⁷.

⁶³ Hükümet tarafından Meclise gönderilen Tasarıda bulunmayan bu fıkra Adalet Komisyonu tarafından 1/433 E., 16 nolu kararla eklenmiştir.

⁶⁴ Değişiklik Kanununun beşinci maddesi Çek Kanununun altıncı maddesine iki yeni fıkra eklemiştir. Bunun gerekçesi şu şekilde belirtilmiştir: “6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710. maddesinde, çekin bir takas odasına ibrazının ödeme için ibraz yerine geçeceği hükme bağlanmıştır. Bu husus dikkate alınarak, fiziki ibraz olmaksızın çek takası uygulamasında çek bilgilerinin elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilmesinin, takas odasına ibraz şeklinde değerlendirilmesine olanak sağlanması, böylece fiziki ibraz olmaksızın çek takası uygulamasındaki yasal boşluğun doldurulması amacıyla, maddeyle, 3167 sayılı Kanunun 6’ncı maddesine bir fıkra eklenmektedir”.

⁶⁵ Çeklerin elektronik ortamda ibrazının sonuçları ve işleyişi ayrı bir çalışmada ele alınması düşünüldüğünden burada sadece konu ile ilgili genel bilgileri vermekle yetinilmiştir.

⁶⁶ REİSOĞLU (çek), sh. 220.

⁶⁷ Bu noktada bankalar birbirlerine vekalet vererek karşılıksız çekin arkasının muhatap bankanın vekalet verdiği banka tarafından yazılmasını sağlamaları mümkündür. Böylece karşılığı olmayan çekin muhataba ibrazı yükümlülüğü de

Maddeye eklenen son fıkraya göre ise, takas odası aracılığıyla ibraz edilen çeklerin kısmi karşılığının bulunması halinde, bankaların sorumlu olduğu 300 milyon TL dahil hiçbir ödeme yapılmaz. Bu şekildeki çekin karşılığının tam olarak bulunmadığının tespiti halinde, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çek hamili lehine on beş gün bloke edilir. Eğer on beş gün boyunca başkaca bir işlem yapılmazsa karşılık serbest hale gelir⁶⁸.

E. KARŞILIKSIZ ÇEK İLE İLGİLİ YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1) Karşılıksız Çek Kavramı

Çekin karşılıksız çıkması için ilk şart “*şekil açısından geçerli bir çekin*” bulunmasıdır. Çekin kanunen zorunlu olan unsurlarından bir veya bir kaçının bulunmaması halinde geçerli bir çekten söz edilemediği için 16. madde uygulanmaz⁶⁹. Bunun yanında, karşılığı bulunsa bile, böyle bir çek için ödeme yapılmaması ve hamile iade edilirken, üzerine herhangi bir şeyin yazılmaması gerekir⁷⁰. Ancak açık (beyaz) olarak düzenlenen bir çek sonradan doldurulup ibraz edilmişse TTK md. 692’de öngörülen bütün unsurlar ibraz esnasında tamam olduğundan bu senet çektir. Bu durumda da ortada şekil açısından geçerli bir çek vardır⁷¹.

Karşılıksız çek için gerekli olan ikinci şart ise, “*çekin süresi içinde meşru hamil tarafından muhatap bankaya ibraz edilmiş olması*” dır. Şeklen geçerli olan çek, süresi içinde muhataba veya takas odasına ibraz edilmelidir⁷². Çek üzerinde yazılı tarihten önce de muhataba ibraz olunabilir. Çekin muhatap tarafından görüldüğü anda ödenmesi esası değiştirilemeyeceğinden, bu şekilde ileri tarihli olarak tanzim edilen çekler de, üzerlerinde yazılı keşide tarihi gelmeden önce ibraz edilebilirler⁷³. Dolayısıyla bu şekilde ibraz olunan çekin muhatap nezdinde yeterli karşılığı yoksa ve bunun yanında belli şartların

hafifletilmiş olmaktadır, REİSOĞLU (çek), sh. 217-220.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. REİSOĞLU (çek), sh. 228-230.

⁶⁹ ÖZTAN, sh. 1272; REİSOĞLU (çek), sh. 259; Yarg. CGK., 01.02.1988, E.1987/7-213, K. 5, ERİŞ (çek), sh. 470; GÖLE, sh. 211; POROY/TEKİNALP, sh. 287; BAŞAL, Koparan, “3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar”, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 52.

⁷⁰ POROY/TEKİNALP, sh. 287.

⁷¹ POROY/TEKİNALP, sh. 287; ÖZTAN, sh. 1273; ERMAN, Sahir, “Karşılıksız Çek”, Batider, C. XI, Sa. 2, Aralık 1981, sh. 125.

⁷² ÖZTAN, sh. 1275; POROY/TEKİNALP, sh. 288; Yarg. 10. CD. 17.06.1996, E. 7186, K. 7107, MALKOÇ/GÜLER, sh. 210; REİSOĞLU (çek), sh. 265; Yarg. 10 CD. 25.11.1991, E. 751, K. 1106, ERİŞ (çek), sh. 488; BAŞAL, sh. 56.

gerçekleşmesi halinde karşılıksız çek sayılır. Süresi geçtikten sonra ibraz edilen bir çek, karşılığı olmadığından ödenemese de, karşılıksız çek işleminin yapılması mümkün değildir⁷⁴.

Çekin karşılıksız çıkması için aranan üçüncü şart, “*çekin ibrazı anında karşılığının bulunmaması*”dır. Çeşitli sebeplerden kaynaklanmış olsa bile, muhataba süresinde ibraz edilen çekin kısmen ya da tamamen karşılığı bulunmazsa karşılıksızlık söz konusu olur⁷⁵. Bu noktada önemli olan karşılığın çekin muhataba ibraz edildiği anda bulunmamasıdır. Çekin keşide edildiği anda, hesapta para bulunmaması çekin karşılıksız olduğu anlamına gelmez⁷⁶. Uygulamada bankalar özellikle hatırlı müşterilerini kaybetmemek için, ibraz anında kısmen ya da tamamen karşılığı olmasa da çeki ödemektedirler. Bu durumda karşılıksız olduğu tespit edilemediğinden karşılıksız çekin hüküm ve sonuçları ortaya çıkmamaktadır⁷⁷.

Karşılıksızlık halinin son şartı, “*çekin karşılıksız olduğunun tespit edilmesi*”dir. Karşılık kısmen veya tamamen mevcut değilse, durum çekin arkasına yazılır⁷⁸ (ÇK. md. 5). Eski düzenlemede olduğu gibi yeni dönemde de ibraz tarihi⁷⁹ ve çekin neden ödenemediği senedin arkasına yazılır⁸⁰. Bu işlemin mutlaka muhatap tarafından yapılmış olması gerekir. Çekin arkasını hamilin, noterin veya başka bir kişi ya da kurumun yazmış

⁷³ ÖZTAN, sh. 1275; POROY/TEKİNALP, sh. 288; TANDOĞAN, Haluk, “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar”, Batider, C. XI, Sa. 2, aralık 1981, sh. 67; TEKİNALP, Ünal, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı’nın İleri Keşide Tarihli Çeklere İlişkin Sisteminin Değerlendirilmesi”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002, sh. 43.

⁷⁴ ÖZTAN, sh. 1275; REİSOĞLU (çek), sh. 265; POROY/TEKİNALP, sh. 288.

⁷⁵ REİSOĞLU (çek), sh. 259; POROY/TEKİNALP, sh. 288; ÖZTAN, sh. 1279; SELÇUK, Sami, Çek Suçları, Ankara 1993, sh. 77; İNAN, Nurkut, “Özel Hukukta Karşılıksız Çek”, Batider, C. XI, Sa. 2, Aralık 1981, sh. 106; ÇOŞKUN, Muzaffer, Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul 1994, sh. 13.

⁷⁶ ÖZTAN, sh. 1279; POROY/TEKİNALP, sh. 288; SELÇUK, sh. 77.

⁷⁷ Selçuk, bankaların müşteri kaybetmemek için hesapta kısmen veya tamamen para olmadığı halde kredi açarak ödeme yapmaları halinde de ortada karşılıksız çek olduğunu belirtmiştir. Aksine davranışın çeki olan güveni sarsacağını belirten yazar, bankaların bu durumda gerekli işlemleri yapmamalarının hukukî ve cezaî sorumluluk gerektireceğini savunmaktadır, SELÇUK, sh. 78. Aynı görüşte bkz., ERMAN, sh. 129.

⁷⁸ ÖZTAN, sh. 1281; BAŞAL, sh. 56; REİSOĞLU (çek), sh. 259.

⁷⁹ Yarg. 10. CD’nin 13.02.1992, E. 1846, K. 797, tarih ve kararına göre, “Çekin süresinde ibraz edildiği, ancak çekin arkasına yazılan bu yazıyla ispat olunur”, ERİŞ (çek), sh. 491.

olması karşılıksızlık sonucunu doğurmaz⁸¹. Ancak gözden kaçırılmaması gereken diğer bir nokta, muhatabın, tüm şartları oluşmuş olsa bile çekin arkasına “*karşılıksız*” şerhini düşmekten kaçınmasıdır. Uygulamada pek görünmemekle birlikte ve cezalandırılma riski olmasına karşın muhatabın bu şekilde bir harekette bulunması halinde hamil, TTK md. 720/I’e göre noterden protesto çekebilir. Bu durumda da çekin karşılıksız olduğunun tespit edildiği kabul edilir⁸². Masraflı olmasına karşın hamil bu sayede çeki zamanında muhataba ibraz ettiğini herkese ispat edebilir. Yaptığı bu masrafını da, keşideciden veya müracaat hakkını kullanırken borçlulardan talep edebilir (TTK md. 730/13’ün yollamasıyla md. 638, 639).

2) Muhatabın Yükümlülükleri

a) Hesap Sahibine Bildirim Yükümü

İlk olarak “*İhtar*” başlıklı eski 7. madde, Değişiklik Kanununun 6. maddesi ile yeni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Buna göre muhatap banka, yeterli karşılığı bulunmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödeyemediği takdirde, hesap sahibine elindeki çek karnelerini aldığı bankalara iade etmesini iadeli taahhütlü mektupla bildirir. Banka bu bildirimini, Kanunun 8. maddesindeki sürenin bitiminden itibaren on gün içinde yapmak zorundadır.

Eski düzenlemeye daha kısa ve sade olarak düzenlenen 7. maddeye göre, bankaların göndermeleri gereken bildirim içeriği daraltılmıştır. Eski hükme göre banka, çekin karşılığı bulunmadığı takdirde hesap sahibine kendisinin veya vekil ve temsilcilerinin elindeki tüm çek karnelerini aldığı yerlere iade etmesinin yanı sıra, düzeltme işlemlerini yerine getirmeden çek keşide edemeyeceği aksine davranışın cezai müeyyideleri gerektireceği belirtiliyordu. Bu geniş bildirim yükümü nispeten daralmıştır. Artık çekin kısmen veya tamamen karşılığı yoksa banka, hesap sahibine sadece, elindeki çek karnelerini aldığı yerlere iade etmesini bildirir. Bu değişikliğin sebebi maddenin gerekçesinde, karşılıksız çek suçlarına ilişkin davalarda yargılamanın kısaltılması olarak açıklanmıştır⁸³.

⁸⁰ ÖZTAN, sh. 1281; REİSOĞLU (çek), sh. 260; POROY/TEKİNALP, sh. 289.

⁸¹ POROY/TEKİNALP, sh. 289; .

⁸² ÖZTAN, sh. 1282.

⁸³ Değişiklik Kanununun 6. maddesinin gerekçesinin ikinci fıkrası şu şekildedir: “..... Keşidecinin düzeltme hakkı olsun veya olmasın, karşılıksız çek keşide etmek suçu nedeniyle yargılama yapılabilmesi kendisine ihtar mektubu gönderilmesine bağlı bulunmaktadır. Uygulamada ihtar mektuplarının gönderilmesi sorun olmakta, tebligatın yetkili ya da ehil kişiye yapılıp yapılmadığı, usulüne uygun

Getirilen yeni düzenleme ile bankanın, keşide edilen çekin karşılıksız çıkması halinde hesap sahibine yapılan bildirim gönderilme süresi de değiştirilmiştir. Başka bir deyişle süre yine eskisi gibi on gündür. Ancak sürenin başlangıç anı düzeltme hakkının süresinin bitimine bağlanmıştır. Önceden çekin muhabata ibrazı anından itibaren başlayan süre, şimdi ise düzeltme hakkı için öngörülen sürenin bitimiyle işlemeye başlamaktadır. Düzeltme hakkının kullanılması için öngörülen süre, çekin keşide tarihine göre hesaplanan ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren on gündür. Dolayısıyla bu süre içinde düzeltme hakkı kullanılmazsa banka bu on günlük sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlayan ikinci on günlük süre içinde hesap sahibine bildirimde bulunmak zorundadır.

Banka bu yükümlülüğe aykırı davranırsa üç yüz elli milyondan üç milyara kadar para cezasıyla cezalandırılır (ÇK. md. 15).

Buna karşılık hesap sahibi, bankanın kendisine yaptığı bildirim aldığı tarihten on gün içinde geçerli bir sebebe dayanmaksızın çek defterlerini geri vermezse, ilgili bankanın ihbarı üzerine, üç yüz elli milyon liradan üç milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. İlgili banka bu ihbarı yapmak zorundadır. Bu hüküm, Değişiklik Kanununun 11. maddesiyle yeniden düzenlenen 13. maddesinde yer almaktadır. Önceki dönemde hesap sahibinin, çek defterlerini aldığı yerlere iade etmesi için yedi günlük süresi vardı. Ancak bu süre iş günü olarak hesaplanmaktaydı. Yeni düzenlemede ise bu süre on güne (iş günü değil) çıkarılmıştır. Burada hesap sahibinin yanı sıra muhatap bankaya da yükümlülük getirilmiştir. Banka, yukarıdaki ihtar yapmaması halinde olduğu gibi, bu durumda da Çek Kanununun 15. maddesi uyarınca ağır para cezasıyla karşı karşıya kalır.

b) TC Merkez Bankasına Bildirim Yükümü

Çekin karşılıksız çıkması halinde, çek hamillerinin güvenini korumak için, bütün bankaların bu durumu bilmeleri gerekir. Çek Kanunu ilk halinde de, bu ihtiyacı giderecek bir sistem getirmiştir⁸⁴. Çek Kanununun eski 9. maddesinin ilk fıkrasına göre, muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gerekli bilgileri, TC Merkez Bankasına bildirir. Bu bildirim, hesap sahibinin düzeltme hakkı yoksa çekin ibrazı tarihinden itibaren, düzeltme hakkı

olup olmadığı gibi konular davaların uzamasına sebebiyet vermektedir. Oysa, çek keşide eden kişinin çekin ibrazı süresini bilmesi ve hesabında buna göre yeterli karşılık buldurması gerekmektedir. Bu nedenle yapılan değişiklikle, yapılacak ihtarda sadece çek defterlerinin, bunların alındığı bankalara iadesinin isteneceği öngörülmektedir”.

varsa bunu kullanma süresinin sona ermesinden itibaren 10 işgünü içinde yapılır.

Değişiklik Kanununun 8. maddesi, Çek Kanununun 9. maddesini değiştirmiştir. Bu değişiklikle muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenemediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren on gün içinde TC Merkez Bankasına bildirmek zorundadır. Yani muhatap banka çekin karşılıksız çıkması halinde, düzeltme hakkı olmasa da, TC Merkez Bankasına bildirimde bulunmak zorundadır. Bundan sonra keşidecinin, çekin karşılıksız kalan miktarını ve tazminat, faiz gibi ferilerini hamile veya hamile ödenmek üzere muhataba vermesi (düzeltme hakkını kullanması) halinde banka bu gelişmeyi de, ödeme anından itibaren on gün içinde TC Merkez Bankasına bildirir. TC Merkez Bankası, kendisine gelen bu bildirimleri en geç on beş gün içinde tüm bankalara duyurur.

Bu yeni düzenleme eskisinden farklı bir sistem getirmiştir. Zira Kanunun eski halinde bankanın TC Merkez Bankasına bildirim yükümü, keşidecinin düzeltme hakkı ve bunu kullanma ihtimali yoksa ibraz tarihinden; düzeltme hakkı varsa düzeltme süresi sona erdiği tarihten itibaren başlamakta ve on işgünü içinde sona ermekteydi. Dolayısıyla keşideci düzeltme hakkını kullanırsa, bankanın kanunen bildirim yükümlülüğü de ortaya çıkmamaktaydı. Çünkü bu durumda çek karşılıksız çıkmamış sayılıyor ve bir anlamda sorunu kendi aralarında halletmiş oluyorlardı. Çek Kanununun eski halindeki bu husus TC Merkez Bankasının çıkardığı 1 no'lu Tebliğle değiştirilmiştir. Başka bir deyişle Kanunda yer almayan bir yükümlülük, Tebliğ marifetiyle bankalara yüklenmiştir. Tebliğin 5. maddesine göre, keşidecinin düzeltme hakkı bulunsa bile muhatabın bildirim yükümlülüğü doğmaktadır⁸⁵. Kanunda yer almayan bu yükümlülüğün nedeni, TC Merkez Bankasının keşideci tarafından düzeltme hakkının kullanılması halinde dahi ortaya çıkan bu durumu tüm bankalara duyurma isteğidir. Çünkü düzeltme hakkı bütün bankaları kapsayacak şekilde yılda ancak iki kez kullanılabilmekteydi. Dolayısıyla TC Merkez Bankasının yapacağı bildirimle bankalar düzeltme hakkının varlığını ve önlerine gelen somut olayda kullanılma imkanının olup olmadığını öngörebilirlerdi⁸⁶.

Oysa yeni düzenlemede düzeltme hakkının kullanılıp kullanılmaması, bildirim etkilememektedir⁸⁷. Buna karşılık bildirim yapıldıktan sonra ödeme yapılırsa bankaya ikinci bir iş çıkmakta ve ödemenin yapıldığı

⁸⁵ ÖZTAN, sh. 1254; GÖLE (çek), sh. 203.

⁸⁶ ÖZTAN, sh. 1254; GÖLE (çek), sh. 203.

⁸⁷ REİSOĞLU (çek), sh. 298.

andan itibaren on gün içinde keşidecinin çeki ödediğini belirten bir tebligat, TC Merkez Bankasına gönderilmektedir⁸⁸. Bu tür ödemeler, Kanununun 16. maddesine eklenen c fıkrasına göre yapıldığı takdirde, hem açılmış bulunan dava ve hükmedilen cezaları düşürmekte hem de bankaların ikinci bildirim yapmasına neden olmaktadır.

Bu düzenleme Hükümet tarafından Meclise sevk edilen Taslakta açıklanan şekilde değildi. Taslakta on günlük süre “*düzeltilme hakkının kullanılamaz hale geldiği tarihten itibaren*” işlemeye başmaktaydı. Adalet Komisyonu bu ibareyi, TC merkez Bankası ve diğer bankaların karşılıksız çekten bir an önce haberdar edilmeleri ve sistemin daha iyi çalışması amacıyla “*ibraz tarihinden*” olarak değiştirmiştir⁸⁹.

Aslında bu düzenleme, TC Merkez Bankasının ihtiyacı doğrultusunda ve çıkardığı Tebliğe uygun olarak yapılmıştır. Böylece keşidecinin düzeltme hakkı olsun olmasın, muhatap, çek karşılıksız çıktığı takdirde TC Merkez Bankasına bildirim yapmak zorundadır. TC Merkez Bankasının Değişiklik Kanununa paralel çıkardığı 3 nolu Tebliğde, söz konusu hükme benzer bir düzenleme yer almıştır. Yeni Tebliğin 4. maddesine göre bildirimler şu şekilde yapılır: “...çek ve keşideciyle ilgili ayrıntılı olarak belirtilen bilgileri kapsayan bildirimler; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezince belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ilgili bankaların genel müdürlüklerince⁹⁰ ibraz tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. Bu bildirimden sonra 3167 sayılı Kanununun 9 uncu maddesine göre

⁸⁸ Ancak bu yeni düzenleme beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Bunlardan ilki muhatap bankanın düzeltme hakkının kullanılmasına bağlı olarak yapılan ödemelerden sadece ibraz tarihinin bitiminden itibaren on gün içinde yapılanları izleyebilmesidir. Çünkü bu sürenin geçmesinden sonra ve dava ya da takip esnasında ödenen paranın (tazminatın) oranından genellikle bankaların haberi olamamaktadır. Bunun yanı sıra yeni düzenlemede keşidecinin hamile ödeme yaparak düzeltme hakkını kullanması mümkün hale getirilmiştir. Bu durumda bankanın TC Merkez Bankasına bildirim yükümlülüğü ödeme tarihinden değil ödemeden haberdar olduğu tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **REİSOĞLU (çek)**, sh. 299.

⁸⁹ Adalet Komisyonu Raporu, sh. 1.

⁹⁰ TC Merkez Bankasına yapılacak bu bildirim, Çek Kanununun önceki halinde “*muhatap bankaya*” yüklenmiştir. Ancak 1 no’lu Tebliğin 5. maddesinde ise “*muhatap şube*” ibaresi kullanılmıştır. Dolayısıyla bildirim kimin yapacağı hususunda bir karışıklık meydana gelmiştir. Bunu gidermek amacıyla 2 nolu Tebliğin md. 1/II hükmü ile düzeltme yapılmış ve şubenin gerekli bilgileri genel müdürlüğüne yollaması ve buradan da TC Merkez Bankasına gönderilmesi gereği açıklanmıştır, bu konuda ayrıca bkz. **ÖZTAN**, sh. 1253, dpn. 149. Bu sistem yeni çıkarılan 3 nolu Tebliğde de benimsenmiş ve bildirimlerin genel müdürlük kanalıyla yapılması hususu belirtilmiştir.

sonradan yapılan ödemeler de, ödeme tarihi ve ilk bildirimde yer alan bilgileri içerecek şekilde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezince belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ilgili bankaların genel müdürlüklerince ödeme tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. 3167 sayılı Kanununun 16 ncı maddesi gereğince, hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmalarına ve 16/c maddesinin dördüncü fıkrası gereğince yasaklama kararının ortadan kaldırılmasına dair mahkeme kararlarına ilişkin bilgiler ekteki form(Ek:2) ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir”.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka konu, TC Merkez Bankasının artık düzeltme hakkının varlığını ve bunun kullanılıp kullanılmadığını eskisi kadar merak etmemesidir. Muhatabın sonradan yapması gereken ikinci bildirim, düzeltme hakkı için getirilen süre dolduktan sonra yapılan ödemeleri kapsamaktadır. Bunun nedeni, aşağıda incelendiği⁹¹ gibi düzeltme hakkının kullanılmasının artık sayı ve süre bakımından sınırlandırılmamış olmasıdır. Dolayısıyla önceki düzenleme esnasında bu hususları tüm bankalara duyurmayı ve düzeltme hakkının yılda iki kez kullanılmasını sağlamak isteyen TC Merkez Bankası, artık bu sınırlamanın kalkmasıyla düzeltme hakkının varlığını ve keşidecinin kullanma iradesini tüm bankalara bildirmek zorunda değildir.

TC Merkez Bankasının bankalara yapacağı bildirim, önceki düzenlemeye göre 30 günlük zaman dilimine bağlanmış iken, değişiklikle bu süre on beş güne indirilmiştir. Bu husus 3 nolu Tebliğin 5. maddesinde şöyle ifade edilmiştir: *“Bu Tebliğin 4 üncü maddesine göre Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yapılan bildirimler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İdare Merkezince belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, bildirimde yer alan bilgileri içerecek şekilde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ulaşma tarihinden itibaren onbeş gün içinde ilgili bankaların genel müdürlüklerine duyurulur”.*

⁹¹

Bkz. aşağıda 3, sh. 20.

Bu düzenleme Çeke Kanununun 7 ve 8. maddelerindeki değişikliklere göre yapılmıştır⁹². Bankanın bu yükümlülüğe aykırı davranması halinde de 15. maddeye göre para cezası söz konusu olur.

c) Karşılıksız Çekin Belli Bir Miktarını Ödeme Yükümü

Muhatap banka, üzerine keşide edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde belli bir miktar ödeme yapmak zorundadır. Çek Kanununun eski halinde de yer alan bu sistem, değişiklikle esas olarak korunmuştur. Buna göre, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üç yüz milyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üç yüz milyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu yeni hükümdeki miktar, defalarca değişikliğe uğramıştır. 3167 sayılı Kanunun ilk halinde 20.000 lira olarak belirlenmiştir. Zaman içinde yapılan arttırmalarla değiştirilmiştir⁹³. Değişiklik Kanununun Meclise sevk edilmeden önceki halinde bu miktar 100.000.000TL olarak tespit edilmişti⁹⁴. Hükümetin Meclise sevk ettiği Kanun Tasarısında miktar 150.000.000TL'ye yükseltilmiştir. Tasarının Adalet Komisyonunda incelenmesi esnasında sorumluluk miktarı az bulunarak 300.000.000TL'ye yükseltilmiştir⁹⁵.

Sorumluluk miktarının yükseltilmiş olması bankaların aleyhine görünmekle birlikte, onların daha dikkatli davranmalarına neden olur.

⁹² Bu husus madde gerekçesinde şu şekilde belirtilmiştir: “3167 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinde yapılan değişiklikle, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmemesi veya düzeltme hakkının kullanılamaz hale geldiği tarihten sonra ödeme yapılması durumunda muhatap banka tarafından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına ve buradan da diğer bankalara yapılacak bildirimler; 3167 sayılı Kanunun 7 ve 8 inci maddelerinde yapılan değişiklikler doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir”.

⁹³ Bankaların karşılıksız çek yapraklarından sorumlu oldukları miktar, Çek Kanunundaki değişiklikten önce son olarak 13.11.2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan TC Merkez Bankası kararıyla, 5.000.000TL'den 60.000.000 TL'ye arttırılmıştır.

⁹⁴ Türkiye Bankalar Birliği bu miktarı yüksek bulmuş ve elli milyon TL'sına indirilmesini şu şekilde önermiştir: “Kanun'un, Tasarı'nın 8'inci maddesi ile, kenar başlığı ile birlikte değiştirilen “Bankanın sorumlu olduğu miktar” kenar başlıklı 10'uncu maddesinin birinci fıkrasının “Muhatap banka, üzerinde yazılı keşide gününe göre süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde yüz milyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı yüz milyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür” şeklindeki birinci cümlesi ile belirlenen muhatap bankanın sorumlu olduğu yüz milyon liralık tutarın elli milyon lira olarak değiştirilmesi önerilmektedir”, TBB., Görüş ve Öneriler, sh. 2.

⁹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Adalet Komisyonu Raporu, sh. 1.

Zira uygulamada özellikle banka şubelerinin çalışanlarının çek karnesi vermek için müşterilerinin kötü özelliklerini görmezden geldikleri bilinmektedir⁹⁶. Muhatap banka müşterisini seçerken dikkatli davranmak zorundadır. Bu yükümlülük Çek Kanununun 2. maddesinde de ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Çeklerin ekonomik ve sosyal yönden ehil olmayan kişilere verilmesi, çeke duyulan güveni derinden sarstığından ve insanlar çekle ödemeleri kabul etmek isteyemezler. Böylece bu tutum ve davranışların nispeten de olsa azalacağı kanısındayız. Aksi takdirde bankalar, karşılıksız çıkan 20 yapraklı bir çek karnesi için toplam 6 milyar TL ödemek zorunda kalabilirler.

Muhatap bankanın sorumluluğunun hukuki temeli eski düzenlemede “kredi sözleşmesi”, yenisinde ise bir “gayri nakdi kredi sözleşmesi” olarak belirtilmiştir⁹⁷. Bunun nedeni ise, çek defteri verilmesi sırasında bir nakit ödemesi söz konusu değildir. Söz konusu düzenleme ile bu duruma uygun bir hukuki nitelendirme yapılmıştır⁹⁸. Bu sözleşmenin varlığı için öncelikle banka ile hesap sahibi arasında çek anlaşması olmalıdır. Bu anlaşma uyarınca bankadan çek karnesi talep eden hesap sahibi, gerek bankanın kendi bilgileri gerek TC Merkez Bankası bünyesinde bulunan tüm bankalara ait bilgilerden ekonomik ve sosyal açıdan araştırılır. Eğer müşteri, Çek Kanunundaki özellikleri haiz ise kendisine çek karnesi verilir. İşte bu anda ayrıca dönülemeyecek nitelikte bir gayri nakdi kredi sözleşmesi yapılmış olur⁹⁹. Bu sözleşme dönülemeyecek nitelikte olduğundan, muhatap banka veya hesap sahibi feshini isteyemez ve sağlayamazlar¹⁰⁰. Böylece hamil, elinde tuttuğu çek yaprağının en azından 300 milyon TL’sinin ödeneceğinden emin olur.

Banka, yaptığı bu kredi sözleşmesi karşılığında, kanunda ayrıca belirtilmemesine rağmen, hesap sahibinden bir takım teminatlar talep edebilir¹⁰¹. Hesap sahibinin aynı zamanda bankanın kredi müşterisi olması halinde, bankaya karşı doğmuş ve doğacak borçlarını temin maksadıyla verdiği ipotekler, menkul rehni, ticari işletme rehinleri, şahsi kefaletler, çek karnesinin verilmesi nedeniyle ortaya çıkan kredinin de teminatını oluşturur¹⁰². Buna karşılık hesap sahibiyle bankanın daha önce bir teminatı gerektiren herhangi bir ilişkisi yoksa banka başka yollara

⁹⁶ ÖZTAN, sh. 1301.

⁹⁷ Reisoğlu'na göre değişiklikten önce de yükümlülük Bankalar Kanununa göre hesap sahibine açılan bir gayri nakdi kredi olduğundan, bir garantiyi ifade ettiğinden hukuki durumda hiçbir değişiklik olmamıştır, REİSOĞLU (çek), sh. 255.

⁹⁸ Hükümet Gerekçesi, md. 9, sh. 4.

⁹⁹ REİSOĞLU (çek), sh. 255-256; ÖZTAN, sh. 1301.

¹⁰⁰ GÖLE (çek), sh. 198.

¹⁰¹ REİSOĞLU (çek), sh. 255-256; GÖLE (çek), sh. 199; ÖZTAN, sh. 1302.

¹⁰² REİSOĞLU (çek), sh. 256; ÖZTAN, sh. 1302.

başvurabilir. Bu durumda bankanın söz konusu sorumluluğunun üst sınırını karşılayacak miktarda paranın, bloke edilmesini istemeye de hakkı vardır¹⁰³. Bu yolun seçilmesi halinde teminat olan paranın aynı bankada farklı bir hesapta tutulması ve hesap sahibin bu para üzerinde bankaya rehin hakkı tanınması gerekir. Çek yaprakları ödendikçe veya keşide edilmeyip bankaya sorunsuz bir şekilde iade edildikçe hesap sahibi bunların karşılığını oluşturan teminatı geri alabilir¹⁰⁴. Son olarak hesap sahibi, uzun zamandır bankanın müşterisi ve oldukça fazla bir itibarı varsa, bu kişiye hiçbir teminat istenmeden de çek karnesi verilebilir¹⁰⁵. Bu durumda sorumluluk tamamen hesabın bulunduğu bankaya aittir.

Bankaların sorumluluk miktarının Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca yayımlanan toptan eşya fiyatları yıllık endeksindeki değişimler göz önünde tutularak TC. Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmi Gazetede yayımlanır.

3) Düzeltme Hakkı

Çek Kanunu, iyiniyetli olmasına karşın elinde olmayan sebeplerle çeki zamanında ödeyemeyen keşideciye düşeceği kötü durumda kurtulması için son bir fırsat tanımıştır. Kanunun 8. maddesindeki eski düzenlemeye göre, hesap sahibi kendisine gönderilen ihtar aldığı veya almış sayıldığı tarihten itibaren 7 iş günü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü % 10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte hamil adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide hakkını yeniden kazanır. Düzeltme hakkı karşılıksız çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içinde ancak iki defa kullanılabilirdi. Bu sayede keşideci bazı ek yükümlülükleri karşılamak suretiyle, karşılıksız çek keşide etmiş olma durumuna düşmekten kurtulabilmekteydi¹⁰⁶.

Değişiklik Kanununun 7. maddesi, yukarıda kısaca izah edilen düzeltme hakkını düzenleyen 8. maddeyi olduğu gibi değiştirmiştir. Yeni hükme göre, çekin karşılığını zamanında ödeyemeyen keşideci, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre hesaplanan ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren on gün içinde¹⁰⁷; çekin karşılıksız kalan kısmını, bu kısım üzerinden hesaplanacak % 10 tazminatı, ve senedin muhataba

¹⁰³ REİSOĞLU (çek), sh. 256

¹⁰⁴ REİSOĞLU (çek), sh. 256; ÖZTAN, sh. 1302.

¹⁰⁵ ÖZTAN, sh. 1302; GÖLE (çek), sh. 199.

¹⁰⁶ REİSOĞLU (çek), sh. 321; ÖZTAN, sh. 1260; DONAY, sh. 47; ÖZGEN, Eralp, "3167 Sayılı Yasa'nın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 61 vd.

¹⁰⁷ Bu sürenin hesaplanmasında ibraz süresinin son günü dikkate alınmayacaktır, REİSOĞLU (çek), sh. 324.

ibrazı tarihinden ödeme gününe kadar geçecek sürede işleyecek olan gecikme faizini öderse, kaybettiği çek keşide etme hakkını yeniden kazanır¹⁰⁸. Başka bir deyişle, karşılıksız çek keşide ederek hata yapan kişi, bu hatasını düzeltmiş olur¹⁰⁹.

Burada öncelikle göze çarpan husus, düzeltme hakkının kullanılacağı süreyle ilgilidir. Bu süre önceden hesap sahibine gönderilen ihtarla bağlı olarak başlamaktayken; artık ihtar hiç göz önüne alınmamakta ve süre ibraz süresinin bitiminden itibaren kendiliğinden işlemeye başlamaktadır. Bunun yanında eskiden “*yedi iş günü*” olan süre, değişiklikle “*on gün*” olarak düzenlemiştir. Böylece sürenin hesaplanmasında hafta sonları ve tatiller de sayılır, ancak sürenin son günü tatile gelirse, bitiş anı tatilden sonraki ilk iş gününe kayar. Oysa önceden sürenin hesaplanmasında hafta sonları ve tatiller sayılmamaktaydı¹¹⁰.

Bu noktada önemli diğer bir değişiklik ise, düzeltme hakkını kullanmadaki sayı ve zaman sınırlamasının kaldırılmış olmasıdır. Eski düzenlemede ibraz tarihini izleyen bir yıl içinde en fazla iki kez düzeltme hakkı kullanılabilirdi¹¹¹. Maddenin gerekçesinde de açıkça belirtildiği gibi, bu sınırlamayı içeren eski düzenlemedeki 8. maddenin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece keşideci, sınırsız bir şekilde düzeltme hakkını kullanabilir¹¹².

Düzeltilme hakkını kullanmak isteyen keşideci, çekin karşılıksız kalan kısmının yanı sıra bazı ek ödemeler de yapmak zorundadır. Bu ek yükümlülüklerin başında tazminat gelmektedir. Eski düzenlemede olduğu gibi keşidecinin ödeyeceği tazminat, çekin karşılıksız kalan kısmının % 10'dur. Bu oran sabittir. Hamil çekin karşılıksız çıkması nedeniyle daha

¹⁰⁸ Ancak Kanundaki “*düzeltilme hakkını kullanan çek keşide etme hakkını yeniden kazanır*” ifadesi *Reisoğlu'nun* da haklı olarak belirttiği gibi hatalıdır. Çünkü yeni hükme göre düzeltme hakkını kullanmayan hesap sahibinin çek keşide etme hakkını ortadan kaldıran eski düzenlemeler değiştirilmiştir. Bu nedenle düzeltme hakkını kullanılması çek keşide etme hakkını yeniden kazandırmaz. Zira bu hak zaten ortadan kalkmamıştır. Ayrıca keşideci düzeltme hakkını kullanmasa bile çek keşide edebilecek ve bu yüzde cezalandırılmaz, **REİSOĞLU (çek)**, sh. 325-326.

¹⁰⁹ Pratikte çok fazla karşılaşılan ve tarafların, çekin üzerindeki ileri tarihli keşide gününden önce çeki ibraz etmeyeceklerine yönelik anlaşmaya uyulmaması halinde bu durum keşideci üzerinde artık ceza tehdidi oluşturmaz. Çünkü çekin üzerinde yazılı tarihten önce bankaya ibraz edilmesi ve karşılığının çıkmaması halinde hamil keşideciyi en erken ibraz süresinin bitiminden itibaren on gün içinde düzeltme hakkını kullanmaz ise şikayet edebilir, ayrıntılı bilgi için bkz. **REİSOĞLU (çek)**, sh. 325.

¹¹⁰ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 321; **ÖZTAN**, sh. 1261.

¹¹¹ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 321; **ÖZTAN**, sh. 1261; **POROY/TEKİNALP**, sh. 282.

¹¹² **ÇEKER**, sh. 3.

büyük bir zarara uğramış olsa bile, düzeltme hakkının kullanılması bakımından bu oranın ödenmiş olması yeterlidir¹¹³. Hesap sahibinin bu sabit miktarı ödemiş olması, hamilin, uğradığı zararın kalan kısmını Borçlar Hukuku kurallarına göre istemesine engel değildir¹¹⁴.

Tazminatın yanında yer alan ikinci ek yükümlülük gecikme faizidir. Kanunun önceki halinde nasıl hesaplanacağı açıkça belirtilmeyen bu faiz, yapılan değişiklikle net olarak düzenlenmiştir. Eski dönemde Kanunda yapılmayan açıklama, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılmıştır. Buna göre gecikme faizi, Kanuni Faiz ve Temerrüt faizine İlişkin Kanunun 2. maddesinin 3. fıkrasına göre kısa vadeli krediler için öngörülen reeskont oranı üzerinden talep edilebileceği kabul edilmişti¹¹⁵. Ancak bu Kanun, 15.12.1999 tarih ve 4489 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Değişiklik Kanunuyla uygulanacak faiz oranı açıkça belirlenmiştir. Bu Kanunla Çek Kanununun 16. maddesine eklenen a fıkrasına göre, çekin karşılıksız kalan miktarı için gecikme faizi, ibraz tarihinden itibaren, 04.12.1984 tarih ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt faizine İlişkin Kanuna göre ticari işlerdeki temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanır. Dolayısıyla düzeltme hakkının kullanılması esnasında çekin karşılıksız kalan tutarına, TC merkez Bankasının önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı oran üzerinden faiz hesaplanır. Ancak bunun için söz konusu faiz oranının kısa vadeli kredi işlemlerine uygulanan reeskont faiz oranından yüksek olması gerekir. Eğer daha düşükse, kısa vadeli kredi işlemlerine uygulanan reeskont faiz oranı esas alınır.

Değişiklik Kanununda yeniden düzenlenen düzeltme hakkının yanı sıra, Çek Kanununun 16. maddesine eklenen “c” fıkrası ile karşılıksız çek durumunda dava açılmasını engelleyen, davayı düşüren ve cezayı ortadan kaldıran nedenler belirlenmiştir. Böylece düzeltme hakkını herhangi bir nedenle kullanamayan hesap sahibi, bu imkanlardan yararlanarak mevcut durumunu düzeltebilir¹¹⁶. Bu sayede hesap sahibi

¹¹³ ÖZTAN, sh. 1262; POROY/TEKİNALP, sh. 282.

¹¹⁴ ÖZTAN, sh. 1262; POROY/TEKİNALP, sh. 282.

¹¹⁵ Yarg. HGK., 26.04.1995, E. 1995/11-171, K. 413, ERİŞ (çek), sh. 152; ÖZTAN, sh. 1262.

¹¹⁶ Bu nedenler şunlardır:

Çek Kanunu md. 16c: “Aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi halinde ceza davası açılmaz :

a) 8 inci maddeye göre düzeltme hakkının kullanılması,

b) 8 inci maddede belirtilen süre geçtikten sonra ve henüz dava açılmadan önce çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde oniki tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi.

ödeme yapıldığı döneme göre değişen oranlardaki tazminat ve gecikme faiziyle birlikte borcundan ve diğer sorumluluklardan kurtulabilir.

4) Karşılıksız Çek Keşidecisinin Cezalandırılması

a) Çek Kanununun Eski Halinde Karşılıksız Çek Keşidecisinin Durumu

Yukarıda izah edilen şartları taşıyan karşılıksız çek keşide eden kişi Çek Kanununun eski 16. maddesine göre cezalandırılmaktaydı¹¹⁷. Bu suç, Çek Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ayrı bir suç olarak nitelendirilmiş ve buna uygun cezai müeyyide öngörülmüştür¹¹⁸.

Çek Kanununun eski 16. maddesine göre, gerekli şartları haiz olan karşılıksız çek keşide edenler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere TC Merkez Bankasına bildirilir. Mahkeme kararına uymamak suretiyle, öngörülmüş bulunan yasak süresi içinde çek keşide eden şahıslar, fiilleri ayrı bir suç teşkil etse dahi, 3 aydan 6 aya kadar hapis ve ayrıca para cezası ile cezalandırılırlardı¹¹⁹.

Çek Kanunundaki bu düzenleme ile karşılıksız çek keşide etme suçu, yorum yoluyla sokulduğu, malvarlığına karşı işlenen suçların arasından çıkarılmış ve bağımsız bir suç haline getirilmiştir. Bu nedenle Türk Ceza

Dava açıldıktan sonra hüküm verilinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onbeş tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm verildikten sonra hüküm kesinleşinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onsekiz tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm kesinleştikten sonra çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde yirmi tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde bütün cezaî sonuçları ile birlikte hüküm ortadan kalkar.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen ödemeler hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya yapılabilir.

¹¹⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. yukarıda, I, II.

¹¹⁸ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 168; **HAFIZOĞULLARI, Zeki**, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunun 16. Maddesinde Öngörülmüş Olan Suçun Sınırları”, Batider, C. XIV, Sa. 4, Haziran 1988, sh. 21.

¹¹⁹ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 412 vd.

Kanununda, malvarlığına karşı işlenen suçlar için öngörülen ortak hükümler artık bu suç bakımından uygulanmaz¹²⁰. Ayrıca Çek Kanunundaki suçlar “*yüz kızartıcı suç*” sayılmamaktadır¹²¹.

Karşılıksız olarak her çek keşidesi ayrı bir suç olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla beş kez karşılıksız çek keşide kişi, alt sınırdan toplam beş yıl hapse mahkum olmaktadır. Bu noktada suçların içtimaı ile ilgili Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanır¹²².

Çek Kanunundaki suçun manevi unsuru özel olarak belirtilmemiştir. Başka bir deyişle “*çek keşide eden*” açısından müstakil bir yaptırım getirilmiş, muhatap bankaya süresinde ibraz edilip de karşılığı olmadığı için ödenemeyen çek açısında ceza öngörülmüştür¹²³. Dolayısıyla karşılıksız çek bakımından objektif bir sorumluluk getirilmiştir. Böylece, karşılıksız çek keşide edenin kusurunun bulunup bulunmadığına bakılmayacak; bankaya süresinde ibraz edilen çekin o anda yeterli karşılığının bulunamaması suçun oluşması için کافی sayılır¹²⁴. Kanun koyucu karşılıksız çek keşidecisi açısından getirdiği bu objektif sorumluluğun yanında, hemen bu ilkeyi yumuşatıcı düzenlemeler getirmiştir. Keşideci, çek hamilinin zararını, düzeltme hakkı dışında, belli zamanda ve belli miktarda karşıladığı takdirde, cezalandırılır¹²⁵. Dolayısıyla keşideciye, düzeltme hakkının yanında ama ondan bağımsız yeni bir takım kurtuluş imkanları getirilmiştir. Ancak bu haklardan yararlanma anına göre, keşidecinin yükümlülükleri artmaktadır.

Karşılıksız çek keşide etme suçu için takibat yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır. Şikayet süresi, çekin bankaya ibrazı anından itibaren başlar. Bu kural nedeniyle karşılıksız çek keşidecisi hakkında savcılığın kendiliğinden harekete geçerek takibat yapması ve kamu davası açması mümkün değildir¹²⁶. Şikayet kamu hukukuna tabi bir haktır¹²⁷. Bu hak istenirse kullanılabilir. Hamil bu hakkından açık veya zımnî olarak vazgeçebilir. Hatta şikayette bulunulduktan sonra geri alınması da mümkündür¹²⁸. Şikayet hakkının kullanılabilmesi süre, Çek Kanununda

¹²⁰ ÖZTAN, sh. 1292.

¹²¹ MALKOÇ/GÜLER, sh. 193; ÖZTAN, sh. 1292.

¹²² REİSOĞLU (çek), sh. 177; HAFIZOĞULLARI, sh. 23.

¹²³ ÖZTAN, sh. 1282.

¹²⁴ ÖZTAN, sh. 1282; DONAY, sh. 107.

¹²⁵ ÖZTAN, sh. 1283. Aynı düşünce yeni düzenlemede de egemen olmuştur. Çek Kanununun 16. maddesine eklenen “c” fıkrasıyla keşideciye bu tip imkanlar tanınmıştır, bu konuda bkz. yukarıda, III, E, 2, dnp. 101.

¹²⁶ ÖZTAN, sh. 1287.

¹²⁷ Bunun bir hak mı veya yetki mi olduğu konusunda bkz. ÖZTAN, sh. 1287.

¹²⁸ ÖZTAN, sh. 1287.

belirtilmemiştir. Bu durumda, takibi şikayete bağlı suçlar hakkında Türk Ceza Kanununun 108. maddesinde öngörülen 6 aylık süre¹²⁹ uygulanmalıdır¹³⁰.

Dolayısıyla karşılıksız çek keşide eden kişinin cezalandırılmasını arzulayan hamilin, sürenin başlamasından itibaren 6 ay içinde bu hakkını kullanması gerekir¹³¹. Aksi takdirde şikayet hakkı ortadan kalkar. Çek hamili, elindeki çeki süresinde ibraz edip karşılığının bulunmadığını öğrenip şikayette bulduktan sonra hesap sahibi, varsa düzeltme hakkını kullandığı takdirde, yapılan şikayet konusuz kalır ve savcılık herhangi bir işlem yapmaz¹³².

b) 4814 Sayılı Kanunla Getirilen Yeni Düzenlemede Karşılıksız Çek Keşidecisinin Durumu

aa) Karşılıksız Çek Suçunun Cezası

aaa) Para ya da Hapis Cezası

Çek Kanununun yeni 16. maddesinin ilk fıkrasına göre, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde geçerli bir şekilde ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar¹³³. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olmaz. Bu düzenleme ile Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğu ileri sürülen hapis cezası kaldırılmış ve yerine para cezası getirilmiştir. Bu çerçevede, ekonomik suça ekonomik ceza prensibinden hareket eden kanun koyucu, karşılıksız çek keşide edenlere para cezası verilmesini kararlaştırmıştır. Bir dönem yargılamaları durduran Çek Kanunundaki hapis cezası böylelikle kaldırılmıştır. Anayasa Mahkemesinin de tartıştığı bu sıkıntı giderilmiştir¹³⁴.

¹²⁹ Altı aylık bu süre niteliği itibariyle hak düşürücü niteliktedir, **REİSOĞLU (çek)**, sh. 443.

¹³⁰ **ÇOLAK/ÖZDEMİR/HIZ**, sh. 316; **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 50-51; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 443.

¹³¹ Şikayet süresi karşılıksız çekin ibraz süresinin bitiminden itibaren on gün içinde düzeltme hakkının keşideci tarafından değerlendirilmemesine bağlıdır.

¹³² **ERİŞ (çek)**, sh. 467; **ÖZTAN**, sh. 1292.

¹³³ Bu suçun konusu çek hamillerini, kamusal güveni ve çeke olan güveni korumaktır, bkz. **GÜNGÖR, Şener/ KAYA, Mustafa**, 4814 Sayılı Kanun İle Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Çek Suçları, Ankara 2003, sh. 43.

¹³⁴ Anayasa Mahkemesinin Çek Kanunundaki hapis cezasının Anayasaya aykırı olmadığına karar vermesine rağmen suçluları tazyik gücü bulunan ceza kaldırılmıştır. Mahkemenin kararı için bkz.

Karşılıksız çek keşide etme suçunu ilk kez işleyenlere para cezası verilir¹³⁵. Bu husus yeni 16. maddede şu şekilde ifade edilmiştir: “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz”¹³⁶. Böylece ilk kez karşılıksız çek keşide etmede, çekin karşılıksız kalan kısmı kadar para cezası uygulanması öngörülmüştür¹³⁷.

Ancak bu davranışın tekrerrür etmesi halinde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Böylece bunu alışkanlık haline getiren kötü niyetli kişilere karşı önlem alınmıştır. Madde gerekçesinde bu husus şu şekilde dile getirilmiştir: “maddede yeniden yapılan düzenlemeyle, keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde, bu suçu ilk defa işleyenler için çek bedeli tutarı kadar olmak üzere nispi para cezası verilmesi, ancak çeki olan güvenin zaafa uğratılmaması ve cezada etkinliğin artırılması bakımından bu suçtan mükerrirler hakkında hapis cezası verilmesi hükme bağlanmaktadır”. Tekerrürden söz edilebilmesi için ilk cezanın infaz edilmiş olması gerekmektedir (TCK. md.81). Bu durumda:

- Karşılıksız çıkan ilk çekten ötürü verilen para cezası infaz edilmedikçe tekrerrür olmayacağından, örneğin ilk cezalandırma kesinleşip infaz edilinceye kadar bir yıl geçerse bu süre içinde çekilen tüm karşılıksız çekler için sadece ağır para cezası söz konusu olur.

<http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/İPTALİTİRAZ/K2003/K2003-5.htm>.

¹³⁵ Kanunda yapılan bu değişikliğe taslak halinde *Dirikkan* ilginç eleştiriler getirmiştir. Taslağın bu kısmı aynen yasalaştığından bu eleştiriler yeni hüküm için de geçerli olacaktır: “Her ne kadar madde gerekçelerinde karşılıksız çekin *Türk Ceza Kanunu*'ndaki dolandırıcılık ve sahtecilik suçlarının unsurlarını taşıdığı takdirde bu hükümlere göre cezalandırılabilceği belirtilmiş ise de uygulamada bu suçların ispatının son derece zor olmasından dolayı, toplumda güvenin tesisi ve karşılıksız çek keşidesinden caydırma amacıyla 3167 sayılı Kanun'un çıkarıldığı dikkate alındığında, değişiklik sonrasında Kanun'un varlık nedeninin sorgulanması gerekecektir”, **DİRİKKAN**, sh. 20-21.

¹³⁶ Mahkeme hükmedilen para cezasına ilişkin karar, hükmün kesinleşmesi üzerine infazı için Cumhuriyet Savcılığına verilir. Savcılık 647 sayılı Kanunun 5/5 maddesi uyarınca, bir ay içinde para cezasını ödemesi için hükümlüye ödeme emri tebliğ eder. Hükümlü süresinde para cezasını ödemez ise, para cezasının hapse çevrileceği mahkeme ilamında yazılı olmasa dahi aynı Yasanın 5/7. maddesine göre Savcılığın kararı ile para cezası (2003 yılı için 17.337.000.TL/ 1 gün) karşılığı sayılmak suretiyle hapis cezasına çevrilerek infaz edilir, **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 146.

¹³⁷ **REİSOĞLU (çek)**, sh. 415.

- Para cezası tecil edilirse, infaz söz konusu olmadığından tekrerrür uygulanmaz.

- Ağır para cezası kesinleştikten sonra Yasada öngörülen %20 tazminat, gecikme faizi ve çekin karşılıksız kalan miktarı ödenirse, ceza tüm sonuçları ile ortadan kalkacağından tekrerrür ortaya çıkmaz (ÇK md. 16b).

- Buna karşılık, para cezası infaz edildikten sonraki 5 yıl içinde karşılıksız çek çekilirse doğrudan hapis cezası verilir.

Değişiklik Kanunuyla getirilen diğer bir yenilik ise, organ veya temsilci tarafından keşide edilen karşılıksız çek nedeniyle, bunu imzalayan temsilcilerin yanı sıra temsil olunan gerçek ya da özel hukuk tüzel kişiliklerinin de cezalandırılmasıdır. Çek Kanununun yeni 16'ncı maddesinin birinci ve ikinci fıkrasındaki hükme göre, karşılıksız çek suçunun organ veya temsilci tarafından gerçek ya da tüzel kişi yararına işlenmesi halinde, gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisine de birinci fıkradaki para cezası verilir¹³⁸. Bu durumda, gerçek ya da özel hukuk tüzel kişisinin (dernek, vakıf, sendika, şirketler) organ veya temsilci tarafından keşide edilen çek karşılıksız çıktığı takdirde ortaya çıkacak ağır para cezasıyla, düzenleyen yanı sıra yararına çek keşide edilen gerçek/tüzel kişi de karşı karşıya kalır. Dolayısıyla, karşılıksız çeki düzenleyen gerçek kişi temsilci veya organ para veya hapis cezasıyla (tekrerrür halinde) cezalandırılırken, yararına senet keşide edilen gerçek ya da özel hukuk tüzel kişisi de her seferinde çek bedeli kadar ağır para cezasına çarptırılır¹³⁹.

Anayasa anlamında cezalar kişisel olduğundan karşılıksız çıkan geçerli bir çeki kim imzalarsa, o kişinin cezalandırılacağı kuşkusuzdur.

¹³⁸ Ancak *Çeker* bu kısmı aynen yasalaşan Tasarıyı yanlış yorumlamıştır. Yazar söz konusu makalesinde çekin karşılıksız çıkması halinde verilecek olan ağır para cezasının muhatabının çekin düzenleyen kişinin (organ veya temsilci) değil bizzat tüzel kişi olacağını belirtmektedir, **ÇEKER**, sh. 4. Ancak Kanunun ifadesi karşısında buna katılmak mümkün değildir. Zira söz konusu hükümde hem karşılıksız çeki düzenleyen temsilci veya organın hem de yararına çek keşide edilen gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin de cezalandırılacağından bahsedilmektedir. Bu husus madde gerekçesinde şu şekilde izah edilmiştir: "... .. bu suçun organ veya temsilcisi tarafından yararına işlenmesi durumunda, karşılıksız çeki keşide eden gerçek kişi hakkında verilen para cezası özel hukuk tüzel kişisi hakkında da ayrıca hükmolunacaktır". Dolayısıyla söz konusu istisnai durumlarda tek bir çek suçu için iki ayrı ceza öngörülmüştür.

¹³⁹ Bu kişiler, suçun akla gelen ilk failinin (hesap sahibi/keşideci) yanı sıra sorumlu tutulan yeni faillerdir, bu konuda bkz. **GÜNGÖR/KAYA**, sh.43; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 438-439.

Yetkili temsilci için de durum aynıdır¹⁴⁰. Çeki, temsil yetkisi olan birinin keşide etmesi ve bunun karşılıksız çıkması halinde, özel hukuk bakımından temsilci sorumlu değildir. Bu durumda sorumluluk ve icra takibine muhatap olma yükümlülüğü hesap sahibine aittir. Buna karşılık cezai açıdan sorumluluk “*cezaların şahsiliği*” ilkesi uyarınca keşideciye (yetkili temsilciye) ait olur. Çünkü senedin üzerinde onun imzası bulunmaktadır. Ancak çekin hesap sahibinin yararına çekilmesi halinde sonuçlar değişmektedir. Bu durumda hesap sahibinin de cezai sorumluluğu ortaya çıkmaktadır¹⁴¹. Yasa koyucu yeni düzenlemede “*ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri cezalandırılırlar*” demek suretiyle bu hususu açıklamıştır.

Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli konu ise madde gerekçesinde belirtilen bir husustur. Buna göre, çift imza ile çek keşide etme yetkisinin verildiği hallerde, yetki verilenlerden sadece birisinin imzası ile çekin keşide edilmesi halinde bu kişi de yetkili temsilci sayılır¹⁴²¹⁴³. Çifte imza veya birlikte temsil en geniş yetkili tacir yardımcısı ticari mümessilin yetkilerinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı dahi sınırlandırılabilir hallerden birisidir. Bu şekilde yapılan bir düzenlemeye rağmen çeki tek kişi imzalamışsa özel hukuk anlamında bu durum yetkisiz temsil hükümlerine tabidir¹⁴⁴. Hesap sahibi bu şekilde imzalanarak piyasaya sürülen çeki ödemek zorunda olmadığı gibi kendisine karşı yapılan icra takibi de sonuçsuz kalır. Ancak sonradan icazet verip kabul ederse ödeme yükümlülüğü doğabilir. Zira, TTK md.

¹⁴⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **REİSOĞLU (çek)**, sh. 437-438.

¹⁴¹ *Güngör/Kaya*, bu durumda gerek hesap sahibinin gerek çeki keşide eden temsilciyi iştirak halinde suçun failleri olarak kabul etmektedir. Buna karşılık yetkisiz temsilcinin keşide ettiği çek nedeniyle hesap sahibinin hukuki veya cezai sorumluluğu olmadığı gibi, yetkisiz temsilcinin eylemini de dolandırıcılık veya sahte evrak düzenlemek olarak nitelendirmiştir, **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 139.

¹⁴² “*Yetkili temsilci sayılma*” Çek Kanunu anlamındadır. Dolayısıyla özel hukuk bakımından yetkisiz temsil hükümlerine tabi olan kişi, bu Kanun bakımından yetkili temsilci sayılır. Bu kural çeki keşide edenin cezai sorumluluğu bakımından bir değişiklik getirmemektedir. Ancak hesap sahibinin yetkisiz temsilcinin keşide ettiği çek nedeniyle doğrudan cezai sorumluluğu olmamasına rağmen, esasında yetkisiz temsilci olan ve çeki tek başına imzalayan kişi yüzünden cezalandırılabilir.

¹⁴³ *Güngör/Kaya* bu konuda, “*müşterek hesap sahipleri çek keşide etme hususunda müşterek yetkili oldukları halde diğerlerinin bilgisi dışında ve rızaları hilafına içlerinden sadece birinin keşide etmesi halinde sadece keşide eden cezalandırılacaktır*” demektedir **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 137. Buna karşılık *Reisoğlu*, yetkisiz temsilcilerin karşılıksız çek keşide etme suçunu işleyemeyeceklerini ve dolayısıyla çeki tek başına imzalayanın da bu şekilde cezalandırılmayacağını belirtmiştir. Bu kişinin olsa dolandırıcılıkla suçlanabileceğini söylemiştir, **REİSOĞLU (çek)**, sh. 440.

¹⁴⁴ **DİRİKKAN**, sh. 22.

730/3'ün yollanmasıyla uygulanan TTK md. 590'a göre, temsil yetkisi olmadığı halde kambiyo senedi düzenleyen kimse, o senetten bizzat kendisi sorumlu olur ve senet bedelini ödediği takdirde yetkisiz şekilde temsil olunanın haiz olduğu haklara sahip olur¹⁴⁵. Elinde bulunan yetkisini aşan temsilci için dahi hüküm bu şekildedir. Ancak Kanunun gerekçesindeki bu hüküm karşısında, Borçlar Hukuku anlamında yetkisiz temsil nedeniyle herhangi bir sorumluluğu doğmayan hesap sahibi (yetkisiz temsil olunan), çekin karşılıksız çıkması nedeniyle cezai yönden sorumlu olur¹⁴⁶.

Kanunda getirilen yeni düzenlemedeki genişlemenin diğer bir özelliği de, “*cezaların şahsiliği prensibinden*” uzaklaşılmasıdır¹⁴⁷. Mesela, temsilci tarafından keşide edilen bir çekin karşılıksız çıkması halinde; eğer bu çek gerçek kişinin yararına çekilmişse, gerçek kişi de cezalandırılabilir. Tasarının gerekçesinde ise, “*Türk Ceza Kanununun iştirak hükümleri gereğince, koşulların varlığı halinde çek keşide etmek yetkisi veren çek hesabı sahipleri ile çekin keşide edilmesi talimatını verenler de cezalandırılacaklardır*”¹⁴⁸. Örneğin, bir ticaret şirketindeki müdürlerin bu yerde çalışan personele talimat vermek suretiyle karşılıksız çek keşide ettirmeleri halinde bu kişilerin de cezalandırılmaları gerekecektir” denilmektedir. Oysa maddede suça iştiraktan söz edilmemekte; suçun organ veya temsilci tarafından tüzel veya gerçek kişi “*yararına*” işlenmesi yeterli bulunmaktadır¹⁴⁹. Burada, gerekçenin göz önüne alınarak iştirak hükümlerinin esas alınması Anayasaya ve ceza hukuku prensiplerine uygun olur. Aksi takdirde, hapis

¹⁴⁵ **DİRİKKAN**, sh. 23.

¹⁴⁶ **DİRİKKAN**, sh. 23.

¹⁴⁷ Yarg. 10 CD. 08.03.1994, E. 1993/13625, K. 1994/3292, “.....cezaların şahsiliği prensibi uyarınca ihtar mektubunun şirket hesabından yetkili olarak çek keşide eden sanık adına düzenlenip usulüne uygun olarak adı geçen şahsa tebliğ edilmesi gereği gözetilmeden, hesap sahibi şirket adına düzenlenen ihtar mektubu ve kime tebliğ edildiği belli olmayan PTT alındı belgesine itibar olunduğu anlaşıldığından...yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir”, **OĞUZOĞLU, Abdullah Çetin**, Açıklamalı- İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları, 6. Bası, İstanbul 1996, sh. 205, (**DİRİKKAN**, sh.23 dpn. 35'den naklen).

¹⁴⁸ Böylece uygulamada çok fazla karşılaşılan ve kötüye kullanılan bir durum düzeltilmiştir. Özellikle şirketlerdeki üst düzey yöneticilerin baskısıyla ya da talimatıyla keşide edilen çekler karşılıksız çıkarsa bu talimatı veren yöneticiler de cezalandırılabilir, **ÇOLAK/ÖZDEMİR/HIZ**, sh. 222-223.

¹⁴⁹ *Güngör/Kaya* ise bu konuda şunu ileri sürmektedir: “*Hesap sahibinin gerçek kişi olması halinde kural olarak temsilci ve vekili tarafından keşide edilen çekin hesap sahibinin yararına olduğu kabul edilmeli, aksini hesap sahibi kanıtlamalıdır. Tüzel kişilerde olduğu gibi Yasadaki yararını kavramını mutlak kazanç olarak anlamamak gerekir*”, **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 139.

cezasının kaldırılması nedeniyle kendisine duyulan güvenin azaldığı çek iyice gözden düşer¹⁵⁰¹⁵¹.

Ayrıca Çek Kanununun yeni 16. maddesinin dördüncü fıkrasındaki hüküm, önceki dönemdeki karışıklıkları giderme amacı taşımaktadır. Buna göre, kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.

bbb) Çek Hesabı Açtırma Yasağı

Karşılıksız çek keşide edilmesi halinde, faile/faillere sadece para veya hapis cezası verilmez. Bunların yanında, mahkeme, hesap sahibi ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarını yasaklar. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere TC Merkez Bankasına bildirilir¹⁵².

Burada kanun koyucu, hakime bağlı takdir yetkisi vermiştir. Başka bir deyişle hakim, çek hesabı açtırma yasağı verip vermeme konusunda bağlıdır; yani mutlaka bu yasaklamayı yapmak zorundadır¹⁵³. Ancak bu yasaklamanın ne kadar süreceğini ise hakim, Kanunun kendisine tanıdığı 1-5 yıllık zaman aralığında kalmak kaydıyla, fail/faillerin sübjektif durumuna göre tespit eder. Bu durum Çek Kanununun 16/III hükmünde şu şekilde ifade edilmiştir: “*Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine*

¹⁵⁰ *Dirikkan*, bu durumun kendisine talimat verilmemiş olsa dahi personelin ve tüzel kişilerin bütün yetkililerinin, şirket adına keşide edilen her çekten dolayı cezalandırılacakları endişesiyle çek keşidesinden kaçınmalarına yol açacağını ve yeni değişikliklerin bütünüyle ele alınması neticesinde ticari yaşamda çek tedavülünün olağanüstü kısıtlanacağını ve katta ortadan kalkacağını ileri sürmektedir, **DİRİKKAN**, sh. 22. Uygulamada gerçekten cezaların şahsiliği ilkesi tamamen göz ardı edilip, sadece talimat verdiği için veya yararına çek keşide edildiği için insanlar yargılanıp cezalandırıldığı takdirde, yazarın belirttiği sonucun gerçekleşmesi muhtemeldir. Benzer görüş için bkz. **REİSOĞLU (çek)**, sh. 440.

¹⁵¹ Öğretideki aynı sonuca farklı kulvarda giden diğer bir görüşe göre ise; “*Tüzel kişinin yararına çek keşide edildiğinin kabul edilmesi için çekin ne amaçla düzenlendiğine bakılmalıdır. Bu konuda asıl belirleyici unsurun tüzel kişinin faaliyet alanı olması gerekir. Faaliyet alanına giren hukuki ilişkilerden dolayı verilen çeklerin tüzel kişinin yararına keşide edildiğini kabul etmek gerekir. Bu hukuki ilişkilerden dolayı tüzel kişinin gerçek yararının oluşması beklenmemelidir. Yetkili temsilcilerin TTK 20 nci maddesi anlamında gerekli basiret ve özeni gösterip göstermediği de önemli değildir. Ancak temsilcinin açıkça tüzel kişinin faaliyet alanı dışında kalan, keşidecinin kişisel ihtiyaçları için düzenlediği çekler ve çekin keşide ettiği tüzel kişiye karşı hukuki sorumluluğunu doğuran hukuki ilişkiler nedeniyle keşide ettiği çeklerden tüzel kişiyi cezalandırmamak gerekir*”, **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 138.

¹⁵² Bankalar kendilerine yapılan bildirimlere rağmen, çek hesabı açtırması yasaklanmış olan kişilere yasaklama süresi içinde hesap açarlarsa para cezası ile cezalandırılırlar. Bu durumda banka çekle işleyen hesap açma yasağına aykırılık suçunu işlemiş olurlar (ÇK md. 13/II), **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 35.

¹⁵³ **GÜNGÖR/KAYA**, sh. 135; **REİSOĞLU (çek)**, sh. 418.

*göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açmalarının yasaklanmasına karar verir*¹⁵⁴.

Mahkemenin verdiği yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere TC Merkez Bankasına bildirilir (ÇK md. 16/III). Bunun yanında Merkez Bankasının Seri No: 2003/1 Tebliğine göre mahkemeler çek yasağı kararı ile bu yasakları kaldırma kararlarını Tebliğ ekindeki forma uygun olarak bankalara duyurulmak üzere TC Merkez Bankasına bildirirler. Söz konusu düzenlemede açıkça bildirilmemesine rağmen mahkeme kararlarının kesinleşmesini beklemek uygulama açısından yerinde olur¹⁵⁵.

Yasağın kaldırılabilmesi için Kanunun 16/c maddesinin 4. fıkrasına göre hesap sahibi hükmün kesinleşmesinden sonra çekin karşılıksız kalan kısmını gecikme faizi ve % 20 tazminatıyla birlikte ödenmesi gerekir. Bu şekilde ödemenin yapılması halinde hüküm bütün cezai sonuçlarıyla ortadan kalktığından bundan haberdar olan mahkeme de yasağın kalktığını TC Merkez Bankasına bildirir¹⁵⁶.

bb) Karşılıksız Çek Nedeniyle Yapılan Yargılama

Çek Kanununun 16. maddesine yeni eklenen “b” fıkrası ile yapılacak soruşturma ve koğuşturma usulünün yanında görevli ve yetkili mahkeme de belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, karşılıksız çek¹⁵⁷ nedeniyle soruşturma ve koğuşturma yapılması yine şikayete bağlanmıştır. Ancak önceden sadece hamile tanınan şikayet hakkı, değişiklikle genişletilmiştir¹⁵⁸. Yeni durumda hamilin¹⁵⁹ yanı sıra, çekin aslını elinde

¹⁵⁴ Bu hükmün madde gerekçesi şöyledir: “...çek keşide etme yasağına aykırılık nedeniyle açılan davalarda, sanıkların dava konusu çeki yasaklama tarihinden önce keşide ettiklerini savunmaları nedeniyle davalar beraatla sonuçlandırdığından; 16’ncı maddenin düzenlenmesinde “çek keşide etmesinin yasaklanması” maddeye alınmamış, sadece “çek hesabı açtırmalarının yasaklanması” ile yetinilmiştir”.

¹⁵⁵ REİSOĞLU (çek), sh. 419.

¹⁵⁶ REİSOĞLU (çek), sh. 419

¹⁵⁷ Karşılıksız çek için gerekli olan ve yukarıda kısaca izah edilen hususlar, değişiklikten sonra da aranılmaktadır.

¹⁵⁸ GÜNGÖR/KAYA, sh. 49-50; REİSOĞLU, sh. 434-435; ÇOLAK/ÖZDEMİR/HIZ, sh. 310-313.

¹⁵⁹ Hamil çeki muntazam ciro silsilesi sonunda elinde bulunduran kişidir. Çekin muhataba ibrazından sonra çeke sahip olan ya da ibrazdan sonra kendisine ciro edilen çeki alan kişi (alacağın temlikli hükümlerine göre aldığından) şikayet hakkı yoktur. Çek hamiline yazılı ise devir için ciro gerekmediğinden senedi elinde tutan kişi hamil sayılır ve şikayet hakkını haiz olur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. GÜNGÖR/KAYA, sh. 263-264.

bulundurmaları koşuluyla ödemede bulunan cirantanın¹⁶⁰ veya kanuni ya da akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın¹⁶¹ da şikayet hakkı bulunmaktadır¹⁶².

Önceki dönemde karşılıksız çeki ödeyen veya yasal yükümlülüğünü yerine getiren muhatap banka “hamil” sayılmadığı için şikayet hakkına sahip değildi. Yeni düzenlemede “Kanuni veya akdi teminat nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın” şikayet hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. Bankaların kanuni teminatları, yeni bastırılacak çeklerde 300 milyon TL’dir. Bunun yanında bankalar çıkardıkları garantili çeklerle de akdi teminat verebilmektedirler. Ancak kuşkusuz bankaların akdi garantilerinden söz edilebilmesi için, garantili çeklerinin yasal yükümlülük üzerinde olması – mesela yeni bastırılacak çeklerde her çek yaprağı için 1 milyar garanti gibi- gerekir. Bu durumda banka bir çekteki yasal yükümlülüğünü ve varsa akdi yükümlülüğünü yerine getirmesi ve hamile ödemede bulunması halinde keşideciyi şikayet hakkına sahip olur¹⁶³.

Şikayet hakkının doğma anı, önceki düzenlemenin aksine ihtimalli olarak belirlenmiştir. Eski dönemde, çeki muhataba ibraz edildiği anda başlayan şikayet hakkının kullanılma süresi, yeni dönemde çeşitli

¹⁶⁰ Dirikkan, bu genişlemede bazı eksiklikler olduğunu belirtmiştir. “...Buna göre getirilen yeni hüküm, öncelikle değişik Kanunun 4. maddesindeki yeni düzenlemeyle çelişmektedir. Bu maddede kısmi ödeme halinde çekin kendisi değil, onaylı fotokopisinin hamile verilmesi söz konusudur. Böylece hamil, cirantanın da aralarında bulunduğu müracaat borçlularına bu fotokopiyle başvurabilir. Dolayısıyla ciranta ödeme yaptığı takdirde çekin aslını değil, muhatap tarafından onaylanmış bir fotokopisini elde edecektir. Bu durumda ancak çekin aslını elinde tutan cirantanın şikayetine izin verildiğinden, kısmi ödeme halinde cirantanın şikayet hakkı otomatik olarak ortadan kalkmış olmaktadır. Bunun yanı sıra şikayet hakkına kimlerin sahip olduğu belirtilirken avalistlerden bahsedilmemiştir. O nedenle karşılıksız çıkan bir çeki avalist sıfatıyla ödemek zorunda kalan bir kişi, çeki bankaya ibraz eden hamil veya cirantaların şikayette bulunmasını sağlamaya çalışacaktır ki; avalisti bir yandan çek bedelini ödemekle yükümlü tutup; diğer yandan şikayet imkanının verilmemesi doğru değildir”. Yazarın belirttiği hususlara katılamamak mümkün değildir. Kanunda mutlaka çekin aslını elde bulundurma koşulunun aranması, yukarıda bahsedilen sakıncaların yaşanmasını kaçınılmaz kılar.

¹⁶¹ Getirilen yeni bir sistem ile bankaya da şikayet hakkı tanınmıştır. Ancak bunun için bankanın karşılıksız çıkan çeki kanuni veya akdi bir teminat nedeniyle ödemiş olması gerekir. Bu durumda hamil zarar görmemesine rağmen karşılıksız çek söz konusu olur. Çeki ödeyen bankanın senedin arakasına hesapta para bulunmadığı halde çekin ödendiğini yazması uygun olur, bkz. GÜNGÖR/KAYA, sh. 266.

¹⁶² REİSOĞLU, sh. 434-435; ÇOLAK/ÖZDEMİR/HİZ, sh. 310-313; GÜNGÖR/KAYA, sh. 49, 266-267.

¹⁶³ GÜNGÖR/KAYA, sh. 49; REİSOĞLU, sh. 436; ÇOLAK/ÖZDEMİR/HİZ, sh. 312-313.

ihtimallere göre farklı anlarda başlayabilmektedir. Buna göre, şikayet hakkı; düzeltme hakkı için öngörülen sürenin dolduğu tarihte (ÇK. md.8), ihtiyati tedbir veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde, tedbirin veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar. Son durumda şikayet hakkı sürenin dolduğu tarihten sonra kullanılabilir¹⁶⁴. Şikayet hakkının kullanılabilmesi süre değişiklikle de belirtilmemiştir. Bu nedenle TCK md. 108'deki genel 6 aylık süre yeni dönemde de uygulanmalıdır¹⁶⁵.

Geçen dönemde yetkili Ceza Mahkemesinin tespitinde ortaya çıkan tartışmalar sona erdirilmiş ve bu suçlarda çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikayetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer Asliye Ceza Mahkemesi yetkili kabul edilmiştir. Ancak uygulamada başka sorunların meydana gelmesi muhtemeldir. Meselâ, çekin Ankara'da ibraz edilmesine karşın, şikayetçinin yerleşim yeri olan Manisa'da keşideci aleyhine dava açılması söz konusu olabilir. Bu durumda ancak bilgilerin akışında gecikme olabilir. Belirtilen bu üç mahkeme seçimlik yetkiye sahiptir. Şikayetçi bunlardan hangisinde şikayette bulunursa o Mahkeme yetkili olur. Bu duruma sanık itiraz edemeyeceği gibi Mahkeme de yetkisizlik kararı veremez¹⁶⁶. Sonradan yetkili mahkemenin değiştirilmesi istenemez. Bu üç yer dışında şikayette bulunulmuşsa yetkisizlik itirazı dikkate alınır (CMUK md. 17).

Son olarak kötüniyetli keşidecilerin devlete verdikleri zararın önlenmesi amacıyla getirilen Çek Kanununun yeni 16b maddesinin son fıkrasına değinmek gerekir. Buna göre, şikayetten vazgeçme nedeniyle davanın düşmesi halinde, müdahil, ödeme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın ortadan kaldırılması halinde sanık veya hükümlü, yargılama giderlerinden sorumlu olur. Dolayısıyla yargılamanın sonuna doğru, hamille anlaşan sanığın, davayı düşürüp tüm yargılama giderlerini devlete yüklenmesinin önüne geçilmiştir.

Bu amaç gerekçede şöyle ifade edilmiştir: “ 3167 sayılı Kanun uyarınca açılan kamu davalarında keşideci ile anlaşan hamilin davayı takip etmemesi, bu nedenle delillerin toplanmasında ortaya çıkan güçlük, bundan daha fazla olmak üzere açık kimlik ve adresleri tespit edilemeyen veya yargılamadan kaçan sanıkların savunmalarının alınamaması, davaların aşırı miktarda artmasına, mahkemelerde birikme, tıkanma ve yakınmalara neden olmaktadır. Bu oluşum devlet açısından da zararlara

¹⁶⁴ GÜNGÖR/KAYA, sh. 50; REİSOĞLU, sh. 443.

¹⁶⁵ GÜNGÖR/KAYA, sh. 50; REİSOĞLU, sh. 443;
ÇOLAK/ÖZDEMİR/HİZ, sh. 316.

¹⁶⁶ GÜNGÖR/KAYA, sh. 271.

neden olmaktadır. Davanın son aşamasına kadar bekleyen keşideci, hükmün kesinleşmesinden kısa bir süre önce ödemede bulunarak davanın düşmesini sağlamakta; bunun sonucunda tüm yargılama giderleri devlet üzerinde kalmaktadır. Bu sakıncaların önlenmesi için karşılıksız çek keşide edilmesi suçu nedeniyle yapılacak soruşturma ve koğuşturmalarda şikayetçinin, şikayet anından itibaren müdahil sıfatını kazanacağı hükme bağlanmaktadır¹⁶⁷. Maddeyle, müdahilin veya vekilinin haklı mazereti olmaksızın üst üste iki duruşmaya gelmemesi durumunda, şikayetten vazgeçmiş sayılarak davanın düşürüleceği ve bu halde şikayetçinin yargılama giderlerinden sorumlu olacağı hükme bağlanmaktadır¹⁶⁸. Maddede, bu suçlar bakımından yetkili ve görevli mahkeme de gösterilmektedir”.

Gerekçede bazı hususlar kendi içinde mantıklı olarak açıklanmasına karşın, Adalet Komisyonunda yapılan değişiklikler mantık silsilesini ortadan kaldırmıştır. Aşağıda dipnotlarda belirtildiği gibi, mağdur ve müştekilerin daha kolay davalarını takip etmelerini sağlamak amacıyla yapıldığı belirtilen bu değişiklikler sonucunda, öncelikle şikayetçinin şikayet anında müdahil sayılması hükmü kaldırılmıştır. Bu durumda, bazı maddi külfetlerin devlete yıkılması riski tam olarak ortadan kaldırılamamış olmaktadır. Zira ÇK md. 16b son fıkrada belirtilen müdahilin kim olduğu ve ne zaman bu sıfatı kazandığı önceki düzenlemeye göre havada kalmıştır. Bunun yanında yapılan diğer değişikliklerle, müdahil veya vekilinin, mazretsiz olarak, üst üste iki duruşmaya gelmemesi halinde şikayetten vazgeçilmiş sayılmasına ilişkin hüküm Tasarıdan çıkarılmıştır. Bu durumda yine kötüniyetli olarak davanın takip edilmemesi halinde devlet zarara uğrayabilir. Zira çıkarılan bu fıkra, Kanunda yer alan son fıkraya göre, şikayetten vazgeçilmesi halinde masraflara müdahilin katlanacağı hükmünü tamamlamaktaydı. Ancak Adalet Komisyonunun gerekçesine de katılmak mümkün değildir. Çünkü yapılan bu değişiklikler davaların takibini kolaylaştırmaktan çok kötüniyetli davranışları ortaya çıkarır niteliktedir.

¹⁶⁷ Şikayetçinin, şikayet anından itibaren müdahil sıfatını kazanacağına ilişkin Hükümetin Meclise sevk ettiği Tasarıyla değiştirilmek istenen 16b maddesinin dördüncü fıkrası, Adalet Komisyonunda, “müşteki ve mağdurların davalarını daha kolay ve çabuk takip etmelerini sağlamak” şeklinde belirlenen gerekçeyle maddeden çıkarılmıştır.

¹⁶⁸ Müdahilin veya vekilinin haklı mazereti olmaksızın üst üste iki duruşmaya gelmemesi durumunda, şikayetten vazgeçmiş sayılması hükmü de Hükümet Tasarısında yer almasına karşın Adalet Komisyonunda, maddeden çıkarılmıştır.

5) 4814 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girmesinden Önce Karşılıksız Çek Keşide Edenler Hakkındaki Düzenlemeler (Geçici Maddeler 1,2,3)

Değişiklik Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 08.03.2003'den önce karşılıksız çek keşide edenler, Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içinde -en geç 08.06.2003 tarihine kadar- karşılıksız çek miktarını, gecikme faizini ve %10 tazminatı hamil adına bankaya yatırmaları halinde, kovuşturmayaya yer olmadığına, açılmış davaların düşürülmesine, kesinleşmiş mahkumiyet hükümlerinin kaldırılmasına karar verilir (Geçici md. 2).

Buna karşılık önceden açılmış bulunan davalar devam etmekte ise, 8 Mart 2003 tarihinden sonra yapılacak ilk duruşmada bulunmayan şikayetçiye, ilk duruşmada hazır bulunması veya bir vekil ile kendisini temsil ettirmesi; aksi takdirde şikayetten vazgeçmiş sayılacağı hususunda davetiye çıkartılacaktır. Davetiyeye rağmen (haklı mazeret dışında) üst üste iki duruşmaya gelmeyen şikayetçinin şikayetinden vazgeçmiş olduğu kabul edilir.

Tutuklu bulunanlar derhal tahliye edilecek, haklarında talep edilmiş hapis cezaları yerine çek bedeli kadar para cezasına hükmedilir. Hükümlü bulunanların da derhal tahliyeleri sağlanıp, haklarındaki hapis cezaları çek bedeli kadar ağır para cezasına dönüştürülmelidir (Geçici md.1).

Çek Kanununun yeni 13. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne aykırı davranılması nedeniyle, mahkemenin yasakladığı dönemde çek keşide edilmesi, yapılmakta olan hazırlık soruşturmasında kovuşturmayaya yer olmadığına, görülmekte olan kamu davalarının ortadan kaldırılmasına karar verilip, mahkumiyet hükümleri ise bütün kanuni sonuçları ile birlikte ortadan kaldırılır (Geçici md. 3).

IV. SONUÇ

Uzun bir süredir hukuk kamuoyunu ilgilendiren 3167 sayılı Kanundaki değişiklik 2003 yılı başında gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak İcra İflas Kanununda da değişiklikler yapılmıştır. Böylece çek ve çek vasıtasıyla gerçekleştirilen icra takiplerinde esaslı değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa Birliğine uyum amacıyla Anayasa'da yapılan bir değişiklikle bir anda Anayasa'ya aykırı olduğu iddia edilen 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun, getirilen yeni düzenlemelerle Anayasa'ya uygun hale sokulmuştur. Bunu yaparken ticari hayatta kendisine duyulan güven nedeniyle önemli bir yere sahip çekin güvenilirliği azaltılmıştır. Bu durumda bilerek karşılıksız çek keşide edenler bir anlamda

ödüllendirilirken, ödeme gücünü yitirdiği için çeki ödeyemeyenlerin de borcu daha da arttırılmıştır. Bu ayırım maalesef Kanunun yeni halinde de yapılmamış ve karşılıksız çek suçunun objektifliği ortadan kaldırılmamıştır. Uygulanmasıyla daha iyi anlaşılacak olan değişiklikler, gelişen teknoloji ve hukukun ihtiyacını karşılama amacı güden yeni hükümler de ihtiva etmektedir. Ancak yapılan bu düzenlemelere rağmen yeni hükümlerin ihtiyaçları tamamıyla karşılayacak nitelikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle yeni ihtiyaçlar ve yeni değişiklikler hukuk kamuoyunda tartışılmaya başlanması muhtemeldir.

KISALTMALAR CETVELİ

AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
bkz	: bakınız
BTOMY	: Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği
C	: cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
ÇK	: Çek Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
dpn	: dipnot
E	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
K	: Karar
RG	: Resmi Gazete
Sa	: sayı
sh	: sayfa
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd	: ve devamı
Yarg	: Yargıtay

BİBLİYOGRAFYA

AKILLIOĞLU, Tekin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No'lu Protokol 1. Maddeye Göre "Borç İçin Hapis Yasağı" Kuralı , AIHS ve

Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü) Ankara 2001.

BAŞAL, Koparan, “3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar”, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 51-60.

BAŞBUĞOĞLU, Tarık, Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (TTK md. 1-815), C. I, Ankara 1988.

BATTAL, Ahmet, “Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, Sa. 2, Prof. Dr. Naci KINACIOĞLU’NA Armağan, Ankara 1997, sh. 67-81.

CAN, Mertol, “Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. İhsan TARAÇIOĞLU’NA Armağan, C.II, Sa. 1-2, Ankara 1999, sh.63-79.

ÇEKER, Mustafa, “Çek ve Yeni Kanun Tasarısı”, [http:// www.turkhukuk sitesi.com/fag/cekkanuntasarisi.shtml](http://www.turkhukuk sitesi.com/fag/cekkanuntasarisi.shtml).

ÇOLAK, Haluk/ÖZDEMİR, Kenan/HIZ, Yüksel, Açıklamalı Gerekçeli ve İçtihatlı Çek Kanunu Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Ankara 2003.

ÇOŞKUN, Muzaffer, Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları, İstanbul 1994.

DİRİKKAN, Hanife, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, Sa. 1, İzmir 2002, sh. 1-37.

DONAY, Süheyl, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli 1990.

ERİŞ, Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 2000, (uygulamalı).

ERİŞ, Gönen, Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara 2003, (yeni çek yasası).

ERMAN, Sahir, “Karşılıksız Çek”, Batider, C. XI, Sa. 2, sh. 119-154.

EROĞLU, Sıtkı, “ 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması hakkında Kanun İle İlgili Olarak TC. Merkez bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Tespit ve Öneriler”, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 13-29.

ERTEKİN, Erol / KARATAŞ, İzzet, Uygulamada Ticari Senetler, II. Bası, Ankara 1996.

FEYZİOĞLU, Metin, Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması-Anayasa ve Ceza Hukukları Açısından Bir İnceleme, AİHS ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından

Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü) Ankara 2001.

GÖLE, Celal, “3167 Sayılı Kanuna Göre Çekin Unsurları ve Şekli”, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1988, (unsurlar).

* *Makalede yararlanılan Sempozyum ve Paneller dipnotlarda belirtilmiş ve ayrıca bibliyografyaya eklenmemiştir.*

GÖLE, Celal, Çek Hukuku, Ankara 1989 (çek).

GÜNGÖR, Şener/KAYA, Mustafa, 4814 Sayılı Kanun İle Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Çek Suçları, Ankara 2003.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanununun 16. Maddesinde Öngörülmüş Olan Suçun Sınırları”, Batider, C. XIV, Sa. 4, Haziran 1988, sh. 21-38.

İMREGÜN, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998.

İNAN, Nurkut, “Özel Hukukta Karşılıksız Çek”, Batider, C. XI, Sa. 2, Aralık 1981, sh. 95-118.

KABOĞLU, İbrahim/CENTEL, Nur/SOMER, Mehmet, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, İstanbul 2002.

KARAYALÇIN, Yaşar, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002.

KENDİGELEN, Abuzer, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı”, İstanbul Barosu Dergisi, Sa. 7-8-9, İstanbul 1990, (çekten cayma), sh. 587-621.

KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, V. Bası, Ankara 1999.

MALKOÇ, İsmail/GÜLER, Mahmut, Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen suçlar, II. Bası, Ankara 1996.

NARBAY, Şafak, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun “Çekte Şekil Şartları” ve “Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü” Konuları Açısından İncelenmesi”, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, Sa. 1-2, Erzincan 2003, sh. 467-496, (3167 sayılı).

NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı , II. Bası, İstanbul 1999, (çekten cayma).

ÖZGEN, Eralp, “3167 Sayılı Yasa’nın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 61-70. **ÖZTAN, Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, II. Bası, Ankara 1997. **POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal**, Kıymetli Evrak

Hukuku Esasları, XV. Bası, İstanbul 2001.**REİSOĞLU, Seza**, “3167 Sayılı Çek Yasasının Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, Batider, C. XV, Sa. 2, Aralık 1989, sh. 3-11, (sorunlar ve öneriler). **REİSOĞLU, Seza**, “Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek”, Bankacılar Dergisi 2003, Sa. 44, (Reisoğlu, değişiklikler)**REİSOĞLU, Seza**, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara 12 Ocak 2002, (Adalet Bakanlığı).**REİSOĞLU, Seza**, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Bası, Ankara Haziran 2003, (çek)**SANCAR, Türkân**, “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında “Ekonomik Suça Ekonomik Ceza” Söylemi”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara 12 Ocak 2002.**SELÇUK, Sami**, Çek Suçları, Ankara 1993. **TANDOĞAN, Haluk**, “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar”, Batider, C. XI, Sa. 2, Aralık 1981, sh. 63-94.**TEKİL, Müge**, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997.**TEKİNALP, Ünal**, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı’nın İleri Keşide Tarihli Çeklere İlişkin Sisteminin Değerlendirilmesi”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Ankara 12.01.2002.**Yıldız, ŞÜKRÜ**, “4814 Sayılı Yeni Çek Kanununun Çekin zorunlu Unsurlarına etkisi ve Ortaya Çıkabilecek Bazı Sorunlar”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/syildiz-1.htm>.